



Talousnäkymät ja palkanmuodostus

Talousnäkymät ja palkanmuodostus

Julkaisija VALTIONEUVOSTON KANSLIA		KUVAILULEHTI 21.6.2018	
Julkaisun laji Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti		Toimeksiantaja Valtioneuvoston kanslia	
Tekijät Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan sihteeristö (VM)		Toimielimen asettamispäivä 14.12.2016	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Talousnäkymät ja palkanmuodostus (Ekonomiska utsikter och lönebildning)			
Tiivistelmä Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan palkanmuodostuksen seurantaraportissa selvitetään ansioiden, hintojen ja ostovoiman sekä kilpailukyvn kehitystä ja kehitysnäkymiä. Toimikunta hyödyntää arvioissaan valtiovarainministeriön suhdanne-ennustetta, joka on julkaistu VM:n kansantalousosaston Taloudellisessa katsauksessa 18.6.2018. Vuonna 2017 nimelliset ansiot nousivat 0,3 % ja kuluttajahinnat 0,7 %. Palkansaajien yhteenlaskettu käytettävissä oleva reaalityulo eli ostovoima lisääntyi 2,0 %. Vuosina 2018–2020 sekä inflaatio että palkkojen nousu kiihtyvät. Vuonna 2018 ostovoima kasvaa 2,4 %, mutta v. 2019–2020 ostovoiman kasvun odotetaan hidastuvan inflaation nopeutuessa ja palkansaajien sosiaaliturvamaksujen noustessa. Yksikkötyökustannukset kehittyvät kuitenkin muita kilpailijoita maltillisemmin, ja Suomen kustannuskilpailukyky vahvistuu suhteessa muuhun euroalueeseen. Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan kokoonpanoon kuuluvat: Mika Happonen (VTML), Mika Juutinen (KT), Erno Järvinen (MTK), Ilkka Kaukoranta (SAK), Jarkko Kivistö (SP), Eugen Koev (Akava), Mika Kuismanen (SY), Jussi Mustonen (EK), Seppo Nevalainen (STTK), Tytti Naukkarinen (SAK), Matti Paavonen (Palta ry), Helena Pentti (SAK), Petteri Rautaportas (Teknologiateollisuus ry), Pekka Sinko (Vnk), Ralf Sund (STTK), Marko Synkkänen (VM), Mari Ylä-Jarkko (TK), Markus Sovala (VM, pj.), Mikko Spolander (VM, vpj.), Pasi Koikkalainen (VM, siht.) ja Harri Pönkä (VM, siht.).			
Avainsanat palkanmuodostus, kilpailukyky, ostovoima			
Sarjan nimi ja numero Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 21.6.2018		Kieli suomi	Kokonaissivumäärä 40
Kustantaja Valtioneuvoston kanslia		Julkaisun jakelu Julkaisu PDF:nä: vnk.fi/julkaisut Lisätietoja: info@vnk.fi	
Taitto Valtioneuvoston hallintoyksikkö		Painopaikka Raportti julkaistaan ainoastaan sähköisesti PDF:nä	Luottamuksellisuus Julkinen

Utgivare STATSRÅDETS KANSLI		PRESENTATIONSBLAD 21.6.2018	
Typ av publikation Rapport av kommissionen för inkomst- och kostnadsutveckling		Uppdragsgivare Statsrådets kansli	
Författare Sekretariatet för utredningskommissionen för inkomst- och kostnadsutvecklingen (FM)		Datum då utredningen tillsattes 14.12.2016	
Publikationens namn Ekonomiska utsikter och lönebildning			
Referat I den uppföljningsrapport om lönebildningen som utarbetats av kommissionen för inkomst- och kostnadsutveckling redogörs det för hur inkomsterna, priserna, köpkraften och konkurrenskraften utvecklas samt utvecklingsutsikterna för dem. Kommissionens bedömning baserar sig på finansministeriets konjunkturprognos, som har publicerats i finansministeriets ekonomiska översikt av 18.6.2018. År 2017 steg inkomsterna med 0,3 % och konsumentpriserna med 0,7 %. Löntagarnas sammanlagda köpkraft ökade med 2,0 %. År 2018 köpkraft ökar med 2,4 %, men år 2019–2020 kommer tillväxttakt att minska eftersom inflation accelererar och försäkrades socialskyddsavgifter stiger. Ökningen av både inflation och löner accelererar under åren 2018–2020. Enhetskostnaderna utvecklar måttligare än hos konkurrenterna, vilket leder till att Finlands kostnadskonkurrenskraft stärks jämfört med det övriga euroområdet. Till kommission för inkomst- och kostnadsutveckling hör: Mika Happonen (SAMV), Mika Juutinen (Kommunarbetsgivarna), Erno Järvinen (MTK), Ilkka Kaukoranta (FFC), Jarkko Kivistö (FB), Eugen Koev (Akava), Mika Kuismanen (FF), Jussi Mustonen (EK), Seppo Nevalainen (FTFC), Tytti Naukkarinen (FFC), Matti Paavonen (Palta ry), Helena Pentti (FFC), Petteri Rautaportas (Teknologiateollisuus ry), Pekka Sinko (SRK), Ralf Sund (FTFC), Marko Synkkänen (FM), Mari Ylä-Jarkko (Statistikcentralen), Markus Sovala (FM, ordf.), Mikko Spolander (FM, vice ordf.), Pasi Koikkalainen (FM, sekr.) ja Harri Pönkä (FM, sekr.).			
Nyckelord lönebildning, konkurrenskraft, köpkraft			
Seriens namn och nummer Rapport av kommissionen för inkomst- och kostnadsutveckling 21.6.2018		Språk finska	Sidantal 40
Förläggare Statsrådets kansli		Distribution Publikationen som PDF: vnk.fi/julkaisut Ytterligare information: info@vnk.fi	
Layout Statsrådets förvaltningsenhet		Tryckort Rapporten publiceras endast elektroniskt som PDF-fil	Sekretessgrad Offentlig

SISÄLLYS

Tiivistelmä.....	7
1	Suhdannekuva vuosille 2018–20208
	Yleinen talouskehitys.....8
	Ajankohtainen työllisyystilanne.....10
2	Ansiokehitys15
	Palkat15
3	Hinnat ja ostovoima.....18
	Hinnat.....18
	Palkansaajien yhteenlaskettu ostovoima.....19
4	Talouden kilpailukyky21
	Palkat, tuottavuus ja yksikkötyökustannukset Suomessa ja euroalueella21
	Kustannuskilpailukyky23
	Muut koko talouden kustannuskilpailukyvyn indikaattorit25
	Kilpailukyky ja tulonmuodostus.....27
LIITTEET	31
Liite 1 Muutoksia veroissa ja etuuksissa.....	31
Liite 2 Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain.....	33
Liite 3 Kotitalouksien ostovoima sosioekonomisen aseman mukaan	34

TIIVISTELMÄ

Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan palkanmuodostuksen seuranta-raportissa selvitetään ansioiden, hintojen ja ostovoiman sekä kilpailukyyn kehitystä ja kehitysnäkymiä. Toimikunta hyödyntää arvioissaan valtiovarainministeriön suhdanne-ennustetta, joka on julkaistu VM:n kansantalousosaston Taloudellisessa katsauksessa 18.6.2018.

Vuonna 2017 Suomen BKT:n kasvu oli 2,7 %. Kuluvana vuonna kasvun odotetaan nousevan hieman 2,9 prosenttiin. Vuonna 2019 talouskasvu hidastuu 1,8 prosenttiin ja edelleen 1,7 prosenttiin v. 2020. Lähivuosina taloutta tukevat sekä ulkomaankauppa että kotimainen kysyntä. Investoinnit pysyvät talouskasvua tukevinä, vaikka rakennusinvestoinnit alenevat ensi vuonna. Viennin kasvu tasoittuu maailmankaupan kasvun mukaiseksi ja nettoviennin kasvua tukeva vaikutus pienenee. Kotitalouksien kulutus-kysyntää rajoittaa reaalisten käytettävissä olevien tulojen hidastuva kasvu.

Vahva talouskasvu ja voimistunut työvoiman kysyntä nostavat v. 2018 työllisten määrän 1,9 % edellisvuotta korkeammaksi, jolloin työllisyysaste nousee 71,2 prosenttiin. Bruttokansantuotteen kohtuullisen nopeana jatkuva kasvu ja reaalipalkkojen maltillinen kehitys ylläpitävät työvoiman kysyntää lähivuosina. Työllisyysaste nousee 72 prosenttiin v. 2019 ja edelleen 72,6 prosenttiin v. 2020. Työttömyysaste laskee 7 prosenttiin v. 2020.

Nimellisansiot nousivat v. 2017 ansiotasoindeksillä mitattuna 0,3 prosenttia, johtuen kilpailukyky sopimukseen sisältyvistä nollakorotuksista ja julkisen sektorin lomarahojen leikkauksesta. VM:n kansantalousosaston ennusteessa ansiotaso kasvaa 1,8 % v. 2018 ja edelleen 2,6 % ja 2,8 % vuosina 2019–2020. Koko talouden palkkasumman ennustetaan kasvavan 4,0 % v. 2018 ja 3,5 % v. 2019.

Inflaatio on jatkunut alkuvuodesta 2018 hitaana edellisvuoden tapaan, mutta sen odotetaan kiihtyvän loppuvuodesta erityisesti energian hintojen nousun vuoksi. Ennuste v. 2018 inflaatioksi on 1,1 % kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna. Vuosina 2019 ja 2020 kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitatun inflaation odotetaan kiihtyvän 1,4 ja 1,6 prosenttiin. Palveluiden hintojen nousun odotetaan vähitellen nopeutuvan, kun ansiotaso nousee. Hinnat nousevat tulevinä vuosina laajemmin eri hyödykeryhmissä.

Kansantalouden palkansaajien yhteenlasketun ostovoiman kehitys määräytyy ansiotason, työllisyyden, inflaation, verotuksen ja tulonsiirtojen perusteella. Palkansaajien ostovoiman ennustetaan kasvavan 2,4 % v. 2018 ja 1,9 % v. 2019. Ostovoiman kasvu hidastuu 1,3 prosenttiin v. 2020, palkansaajien sosiaaliturvamaksujen nousun myötä.

Suomessa palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohden laskivat 1,1 % vuonna 2017, kun euroalueella ne nousivat keskimäärin 1,6 %. Komissio ennustaa Suomen palkansaajakorvausten kasvun palkansaajaa kohden jäävän vuosina 2017–2019 keskimäärin 0,9 prosenttiin, mikä on selvästi alle euroalueen keskiarvon. Näin ollen Suomen kustannuskilpailukyky paranee suhteessa euroalueeseen.

1 Suhdannekuva vuosille 2018–2020

Yleinen talouskehitys

Suomen talouden suhdannenousu jatkuu vielä v. 2018, minkä jälkeen talouskasvu hidastuu ja jää alle kahteen prosenttiin ennustejakson lopulla. Lähivuosina taloutta tukevat sekä ulkomaankauppa että kotimainen kysyntä. Investoinnit pysyvät talouskasvua tukevana, vaikka rakennusinvestoinnit alenevat ensi vuonna. Viennin kasvu tasoittuu maailmankaupan kasvun mukaiseksi ja nettoviennin kasvua tukeva vaikutus pienenee. Kotitalouksien kulutuskysyntää rajoittaa reaalisten käytettävissä olevien tulojen hidastuva kasvu.

Hyvä suhdannetilanne pienentää julkisen talouden alijäämää ja velkasuhdetta. Myös hallituksen päättämät sopeutustoimet vahvistavat julkista taloutta. Julkisen talouden rahoitusasema lähes tasapainottuu vuoteen 2020 mennessä ja julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen painuu alle 60 prosentin ensi vuonna. Julkinen talous on kuitenkin edelleen selvästi finanssikriisiä edeltänyttä aikaa haavoittuvammassa tilassa. Puskurit tulevien menopaineiden ja taantumien varalle ovat vielä hyvin ohuet.

Maailman BKT:n kasvu on nopeimmillaan kuluvana vuonna. Korkeasuhdanne jatkuu lähivuosina, mutta monet ennakoivat indikaattorit viittaavat maailmantalouden kasvun lievään hidastumiseen. Myös maailmankaupan kasvu on nopeimmillaan kuluvana vuonna. Kasvu jatkuu nopeana Yhdysvaltojen ja nousevien talouksien vetämänä. Lähivuosina maailmankaupan kasvu hidastuu jonkin verran, mutta pysyy melko nopeana. Maailmankaupan- ja talouskasvun suhde laskee hieman.

Vuonna 2018 Suomen BKT:n ennustetaan kasvavan 2,9 %. Suhdannenousu kantaa vielä tänä vuonna, sillä teollisuusyritysten tilauskanta on vahva ja rakennushankkeet jatkuvat yhä. Yksityiset investoinnit kasvavat nopeasti. Taustalla on kapasiteettipula, joka näkyy teollisuuden ja rakentamisen kyselyissä. Yksityisen kulutuksen kasvua tukee ansiotason nousun lisäksi työllisyyden koheneminen. Viennin kasvun odotetaan jatkuvan v. 2018. Erityisesti kulkuneuvojen vienti kasvaa merkittävästi. Kone- ja laitevienti kehittyi suotuisasti ja metsäteollisuuteen tehdyt investoinnit näkyvät täysmittaisesti viennissä v. 2018. Tavaratuontia vauhdittaa ennustejaksolla mm. vientiteollisuuden käyttämien välituotteiden tuonti.

Vuonna 2019 BKT:n kasvu hidastuu 1,8 prosenttiin. Investointien kasvun ennustetaan hidastuvan selvästi v. 2019. Tämä johtuu erityisesti uusien rakennushankkeiden aloitusmäärien kääntymisestä laskuun. Lisäksi suurten metsäteollisuushankkeiden investointipäätöksiä on siirretty eteenpäin. Yksityisen kulutuksen kasvua tukee ansiotason ja työllisyyden kasvu. Palkkasumma nousee 3,5 % ja pitää kotitalouksen käytettävissä olevien tulojen kasvun viime vuosiin verrattuna nopeana. Reaalisesti tulojen kasvu hidastuu inflaation kiihtyessä, mikä hidastaa yksityisen kulutuksen kasvua.

Vuonna 2020 BKT kasvaa 1,7 %. Kasvun hidastuminen johtuu pitkälti yksityisestä kulutuskysynnästä, sillä kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu tasaantuu. Inflaation nopeutuminen hidastaa reaalista käytettävissä olevien tulojen kasvua, vaikka samalla työllisyyden paraneminen tukeekin sitä. Yksityisten investointien kasvu jatkuu hyvänä, kun tuotannolliset investoinnit lisääntyvät mm. metsäteollisuuteen suunniteltujen suurhankkeiden vuoksi.

Taulukko 1. Keskeiset ennusteluvut 18.6.2018 (VM:n kansantalousosasto.)

	2017	2015	2016	2017	2018*	2019*	2020*
	mrd. euroa	määrän muutos, prosenttia					
Bruttokansantuote markkinahintaan	224	0,1	2,3	2,7	2,9	1,8	1,7
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	85	3,2	5,4	3,7	3,4	3,0	2,6
Kokonaistarjonta	309	1,0	3,1	3,0	3,1	2,1	1,9
Tavaroiden ja palvelujen vienti	86	0,9	3,5	7,8	4,9	4,0	3,2
Kulutus	174	1,3	1,7	1,6	1,6	1,2	1,2
yksityinen	122	1,7	1,7	1,7	2,0	1,6	1,4
julkinen	52	0,2	1,5	1,6	0,7	0,4	0,9
Investoinnit	51	0,7	8,0	5,8	4,5	1,9	2,1
yksityiset	42	2,2	8,2	8,1	4,8	1,9	2,9
julkiset	9	-5,2	7,4	-4,3	3,2	1,8	-1,8
Kokonaiskysyntä	311	1,2	2,9	3,5	3,2	2,2	2,0
kotimainen kysyntä	225	1,3	2,7	2,0	2,5	1,5	1,5

	2015	2016	2017	2018*	2019*	2020*
Bruttokansantuote, mrd. euroa	210	216	224	234	242	251
Palvelut, määrän muutos, %	0,4	1,5	2,9	2,7	1,9	1,7
Koko teollisuus, määrän muutos, %	-1,7	1,9	3,9	5,9	2,6	2,0
Työn tuottavuus, muutos, %	0,2	1,7	2,5	1,4	1,0	1,0
Työlliset, muutos, %	-0,4	0,5	1,0	1,9	1,0	0,7
Työllisyysaste, %	68,1	68,7	69,6	71,2	72,0	72,6
Työttömyysaste, %	9,4	8,8	8,6	8,0	7,5	7,0
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	-0,2	0,4	0,7	1,1	1,4	1,6
Ansiotasoindeksi, muutos, %	1,4	0,9	0,3	1,8	2,6	2,8
Vaihtotase, mrd. euroa	-1,5	-0,7	1,6	1,4	1,9	2,0
Vaihtotase, suhteessa BKT:een, %	-0,7	-0,3	0,7	0,6	0,8	0,8
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,1	0,1
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %	0,7	0,4	0,6	1,0	1,3	1,7
Julkisyhteisöjen menot, suhteessa BKT:een, %	57,1	55,9	53,6	52,4	51,9	51,7
Veroaste, suhteessa BKT:een, %	43,9	44,0	43,3	42,2	42,1	41,8
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-2,8	-1,8	-0,6	-0,7	-0,3	-0,1
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-3,0	-2,7	-1,7	-1,7	-0,9	-0,6
Julkisyhteisöjen bruttovelka, suhteessa BKT:een, %	63,5	62,9	61,3	60,0	59,4	58,4
Valtionvelka, suhteessa BKT:een, %	47,6	47,4	47,2	46,3	45,8	45,0

Ajankohtainen työllisyystilanne

Taloudellisen aktiviteetin hyvä vire on ylläpitänyt työllisyyden kasvua alkuvuoden 2018 aikana. Työllisten määrä nousi työvoimatutkimuksen mukaan tammi-huhtikuussa 2,4 % vuoden takaiseen verrattuna. Työtunnit ovat lisääntyneet samassa suhteessa. Työllisyysasteen trendi on alkuvuonna pysytellyt 71 prosentin tuntumassa.

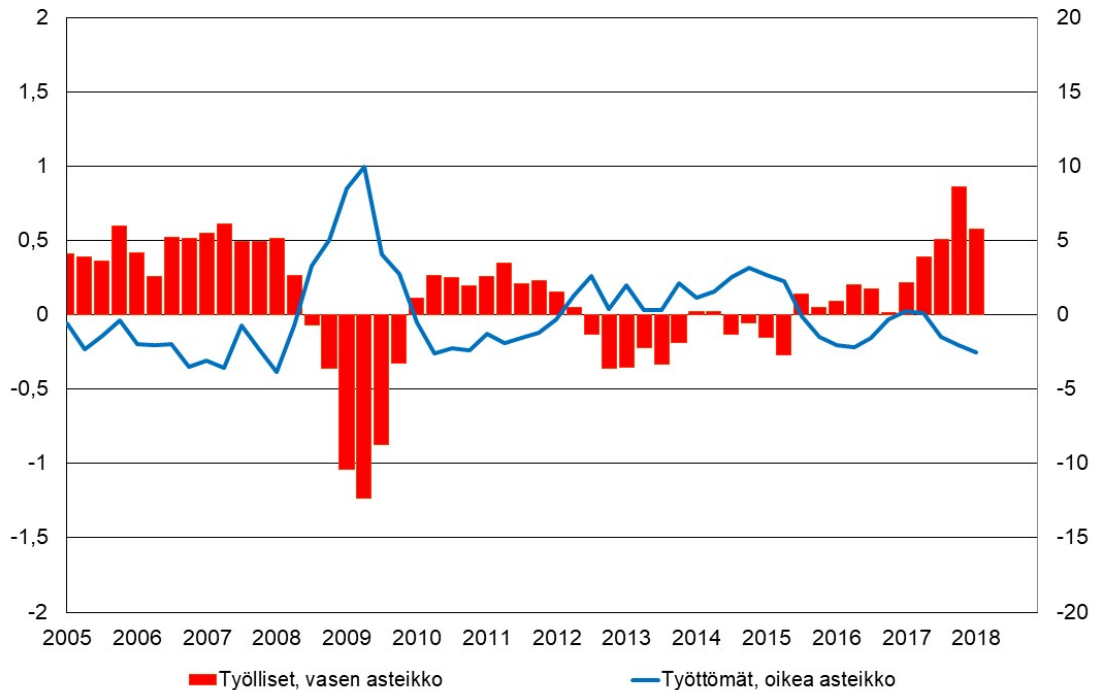
Työvoiman kysyntä on edelleen parantunut. Avoimien työpaikkojen määrä nousi Tilastokeskuksen mukaan 4 % v. 2018 ensimmäisellä neljänneksellä. Uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin alkuvuonna TE-toimistoihin noin 20 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Suomalaisten yritysten työllisyysodotukset olivat huhtikuussa Euroopan komission luottamusindikaattorien mukaan korkeimmillaan vuoden 2011 jälkeen. Vakanssiasteella mitattuna työvoiman kysyntä on Suomessa kuitenkin vain EU:n keskitasolla.

Työttömyys on alkuvuonna laskenut selvästi sekä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen, että työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan. Työttömyysasteen trendi laski huhtikuussa 8,0 prosenttiin.

VM:n ennusteen mukaan vahva talouskasvu ja voimistunut työvoiman kysyntä nostavat v. 2018 työllisten määrän 1,9 % edellisvuotta korkeammaksi, jolloin työllisyysaste nousee 71,2 prosenttiin. Bruttokansantuotteen kohtuullisen nopeana jatkuva kasvu ja reaali-palkkojen maltillinen kehitys ylläpitävät työvoiman kysyntää lähivuosina. Työttömien ja piilotyöttömien suuresta määrästä sekä työvoiman tarjontaa lisäävistä toimenpiteistä johtuen työvoiman tarjonta ei koko talouden tasolla vielä rajoita työllisyyden ja talouden kasvua. Työllisyysaste nousee 72 prosenttiin v. 2019 ja edelleen 72,6 prosenttiin v. 2020.

Työllisyyden nopean kasvun vetämänä työttömien määrä vähenee tänä vuonna edellisvuotta enemmän. VM:n ennuste vuoden 2018 työttömyysasteeksi on 8,0 %. Työttömyyden vähenemistä hidastavat edelleen piilo- ja rakennetyöttömien suuret määrät. Työttömien määrän arvioidaan siten pysyvän melko korkeana voimistuneesta talouskasvusta huolimatta. Työttömyysaste laskee 7,5 prosenttiin v. 2019 ja edelleen 7 prosenttiin v. 2020.

Kuvio 1. Työllisyys ja työttömyys, trendin muutos edellisestä neljänneksestä, %



Lähde: Tilastokeskus

Tilastokeskuksen (TK) ja työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) työttömyystilastojen välinen ero kasvoi hyvin suureksi vuosina 2013–2016 työttömyyden lisääntyessä, mutta syksystä 2016 lähtien ero on jälleen alkanut kaventua. TEM tilastoi keskimäärin 69 000 työtöntä enemmän vuonna 2017.

TK:n ja TEM:in tilastoiman työttömyyden ero johtuu pääasiassa kahdesta syystä. Ensinnäkin TEM:in työnvälitystilasto on käytännössä rekisteri, joka perustuu työnhakijan viimeksi ilmoittamaan statukseen. Jos työn ei itse ilmoita TE-keskukseen työllistymisestäään, tilastoidaan hänet edelleen työttömäksi työnhakijaksi, jolloin työttömien määrä voi näyttää todellista suuremmalta. Työttömien haastattelujen lisääminen vuodesta 2017 alkaen on vähentänyt tätä rekisterivirhettä. Toinen ero syntyy ns. piilotyöttömistä, eli työttömistä jotka eivät ole hakeneet töitä viimeisten 4 viikon aikana. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa piilotyöttömiä ei lasketa työttömiksi, vaan heidät tilastoidaan erikseen.

TK:n tilastoima piilotyöttömien määrä oli hyvin korkealla vielä alkuvuonna 2017, mutta on sen jälkeen kääntynyt laskuun. Piilotyöttömiä oli vuoden 2018 ensimmäisellä neljänneksellä 140 000 henkeä, mikä on 9 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Piilotyöttömien suuren määrän ennakoita jatkavan supistumistaan ennustejaksolla, kun useammat TE-toimistoihin rekisteröityneistä työttömistä työnhakijoista alkavat etsiä aktiivisesti töitä suhdannetilanteen parantuessa. Virallinen työttömyys (TK) saattaaakin pysyä pitkään korkeana, samalla kun rekisteröityjen työttömien määrä laskee lähemmäksi sitä.

Rakenne- ja pitkäaikaistyöttömien¹ määrä kasvoi TEM:in työnvälitysrekisterin mukaan nopeasti vuosina 2013–2016. Loppuvuonna 2016 pitkäaikaistyöttömien määrä kääntyi laskuun, joka on jatkunut myös alkuvuonna 2018. Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli v. 2018 huhtikuussa 81 000, eli 29 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Rakennetyöttömien määrä oli huhtikuussa 164 000, eli 34 000 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. Pitkäaikaistyöttömyys on yhä korkealla tasolla etenkin alle 40-vuotiaiden ikäryhmissä, mikä hidastaa työttömyyden laskua parantuneesta suhdannetilanteesta huolimatta.

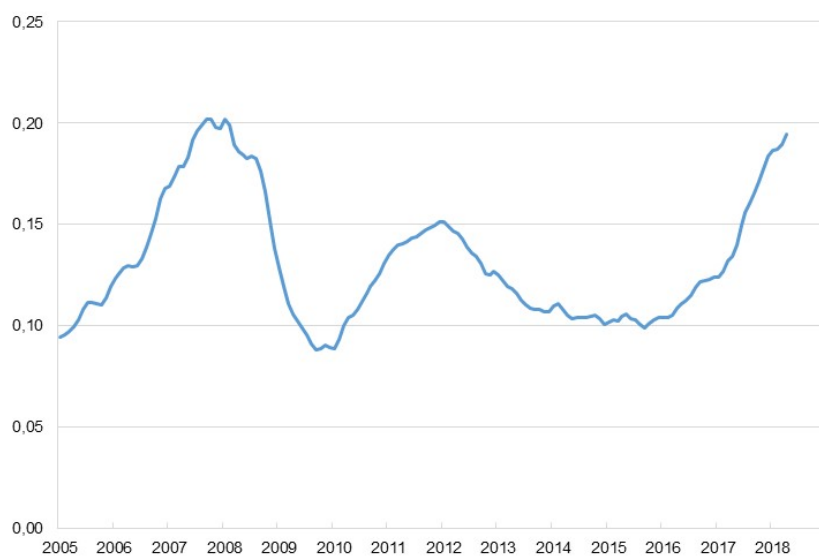
Työmarkkinoiden suhdannetilannetta voidaan arvioida tarkastelemalla avoimien työpaikkojen suhdetta työttömiin työnhakijoihin (kuvio 2). Avoimien työpaikkojen suhde työttömiin työnhakijoihin kääntyi v. 2017 jyrkkään nousuun pysyttyään sitä ennen pitkään matalalla tasolla. Tämä viittaa työmarkkinoiden selvään kiristymiseen viime kuukausina, mikä onkin näkynyt työvoimapulana muutamissa ammattiryhmissä, kuten rakennusalan asiantuntijoissa. Mitä matalampi tämä suhdeluku on, sitä helpompaa yrityksillä on löytää työntekijöitä, sillä työnhakijoita on runsaasti yhtä vakanssia kohti. Vastaavasti, työttömien työnhakijoiden työnsaantimahdollisuudet heikkenevät, kun avoimista paikoista kilpailee suuri joukko työnhakijoita. Kansainvälisessä vertailussa Suomen työmarkkinat eivät vielä vaikuta kovin kireiltä: kun Suomessa työmarkkinoiden kireyttä mittaava suhdeluku on noin 0,19, niin Yhdysvalloissa vastaava suhdeluku on 0,9, Ruotsissa 0,36 ja Saksassa 0,78 ².

Täyttyneiden työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto alkoi pidentyä vuoden 2011 jälkeen (kuvio 3). Vuoden 2017 aikana keskimääräinen kesto on noussut jo noin 50 päivään. Tämä viittaa siihen, että työnantajien on ollut hieman vaikeampaa löytää sopivia työntekijöitä. Edellisen suhdannehuipun aikana vuosina 2007–2008 avoinna olon kesto oli kuitenkin huomattavasti matalampi, mikä hankaloittaa tilaston tulkintaa ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä.

¹ TEM määritelmän mukaan rakenteellinen työttömyys on pitkäaikaistyöttömien, toistuvaistyöttömien, työvoimapolitiisista palveluista työttömäksi palanneiden ja näissä palveluissa toistuvasti kiertävien henkilöiden yhteismäärä.

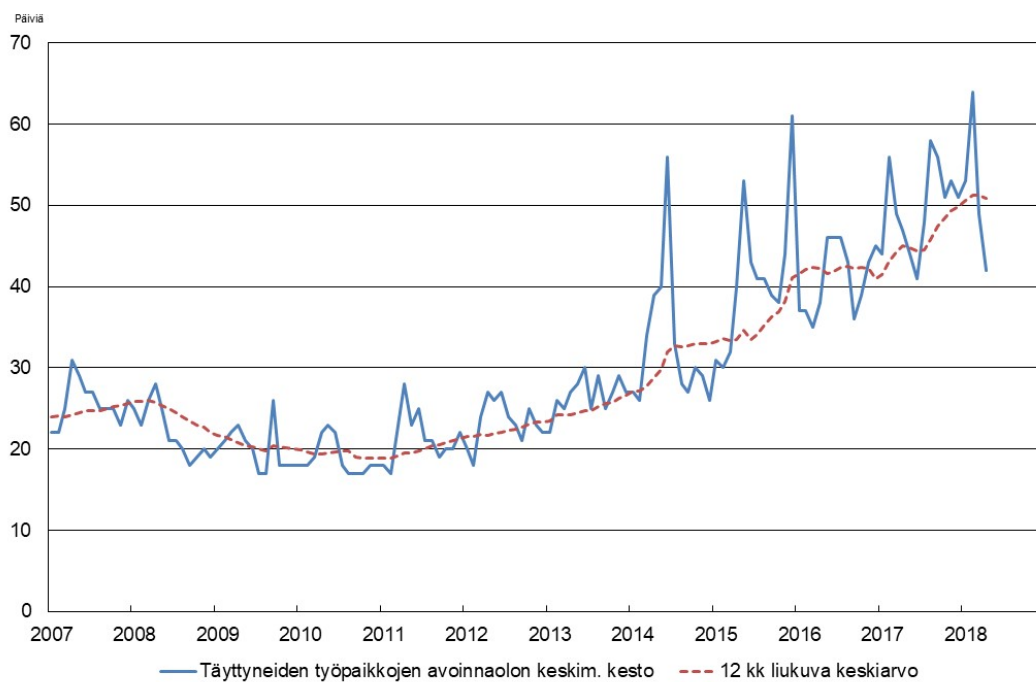
² Yhdysvallat: tieto v. 2017, lähde Bureau of Labor Statistics: Job Openings and Labor Turnover Survey Highlights. Ruotsi ja Saksa: tieto 2018 1. neljännes, lähde Eurostat.

Kuvio 2. Työmarkkinoiden kireys: avoimet työpaikat työtöntä työnhakijaa kohden



Lähde: TEM, työnvälitystilasto

Kuvio 3. Täyttyneiden työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto päivinä

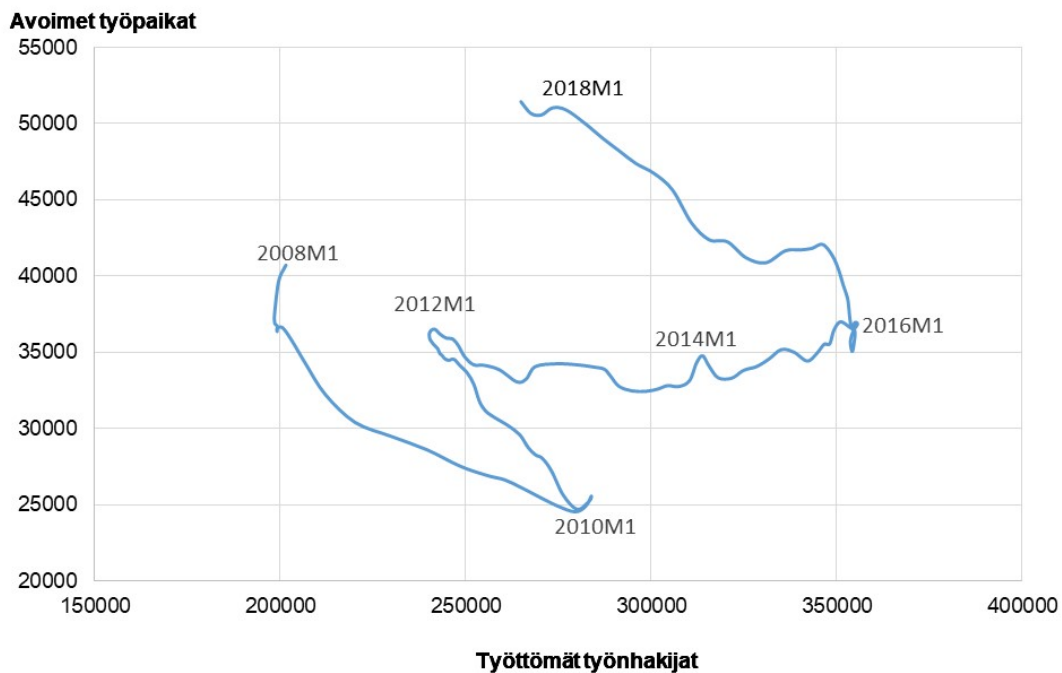


Lähde: TEM, työnvälitystilasto

Kuvio 4³ viittaa siihen, että työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmat lisääntyivät vuosina 2012–2015. Kun työnhakijoiden ja työpaikkojen yhteensopivuudessa ei ole ongelmia, avointen työpaikkojen lisääntymisen pitäisi vähentää työttömyyttä. Vuosien 2012–2015 kehitys siirsi kuvion 4 käyrää selvästi loitommas vasemmasta alanurkasta. Tällaisen siirtymän katsotaan yleisesti merkitsevän, että työmarkkinoiden toimivuus heikkenee. Tällöin lisääntyy myös riski rakenteellisen työttömyyden kasvuun. Työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmien lisääntymisen taustalla on ollut voimakas talouden rakennemuutos, jossa uudet työpaikat syntyvät eri aloille ja alueille kuin mistä niitä on tuhoutunut.

Vuosina 2016–2018 työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmat eivät ole enää pahentuneet avoimien työpaikkojen kasvun vähentäessä työttömien määrää. Yhteensopivuusongelmat voivat silti osaltaan heikentää talouskasvun työllistävyttä ja vaimentaa työllisyyden lähivuosien kasvunäkymiä. Talouden noususuhdanteen jatkuessa on alkanut muodostua työvoimakapeikkoja ammattiryhmiin, joissa työvoiman kysyntä on kasvanut nopeimmin. Elinkeinoelämän keskusliiton suhdannebarometrin ja TEM:in ammattibarometrin mukaan työnantajilla on viime kuukausina ollut pulaa erityisesti rakennusalan ja kiinteistöpalvelujen ammattilaisista sekä informaatio-, sosiaali- ja terveyspalvelujen asiantuntijoista.⁴

Kuvio 4. Työmarkkinoiden yhteensopivuus: avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat



Lähde: TEM, työnvälitystilasto

³ Kyseessä on nk. Beveridge-käyrä, josta käytetään myös nimitystä UV-käyrä, missä U viittaa työttömyyteen (unemployment) ja V avoiin työpaikkoihin (vacancies).

⁴ Työmarkkinoiden tilannekuvaa arvioivan työryhmän raportti työvoimakapeikoista julkistettiin 17.1.2018. [Raportin](#) tarkoituksena on antaa kattava tilannekuva Suomen työmarkkinoista ja niillä mahdollisesti esiintyvistä kapeikoista.

2 Ansiokehitys

Palkat

Kilpailukyky sopimus⁵ laski sopimuspalkkoja vuonna 2017 keskimäärin 0,3 % julkisen sektorin lomarahojen leikkauksesta johtuen⁶. Muut tekijät kohottivat ansioita 0,6 %. Nimelliset ansiot kasvoivat siten 0,3 % vuonna 2017 ansiotasoindeksillä mitattuna. Muiden tekijöiden kuin sopimuskorotusten vaikutus vuosina 2010–2016 on ollut keskimäärin 0,6 % vuodessa.

Koko talouden palkkasumman kasvu oli vuonna 2017 selvästi nopeampaa kuin mitä ansiotason ja työllisyyden kasvun perusteella voisi olettaa. Tämä johtuu ensisijaisesti siitä, että palkansaajien työllisyys on kasvanut huomattavasti yrittäjien työllisyyttä nopeammin. Lisäksi lomarahojen leikkaukset ajoittuvat tilastoissa eri tavoin, mikä on vaikeuttanut palkkatilastojen vertailua. Koko talouden palkkasumma kasvoi 2,6 % v. 2017.

Vuoden 2018 ja 2019 palkankorotuksista neuvoteltiin toimialoittain. Teknologiateollisuuden ja Teollisuusliiton 30.10.2017 saavuttaman neuvottelutuloksen mukaan palkoista voidaan sopia paikallisesti. Jos paikallisesta palkkaratkaisusta ei päästä sopimukseen, sopimuspalkkoja korotetaan 1.1.2018 alkaen 1,1 prosentin yleiskorotuksella ja 0,5 prosentin yrityskohtaisella erällä sekä 1.1.2019 alkaen 0,9 prosentin yleiskorotuksella ja 0,7 prosentin yrityskohtaisella erällä. Muilla aloilla päädyttiin suurin piirtein saman tasoihin sopimuspalkkojen korotuksiin sopimuskauden pituus huomioiden.

Ansiotaso kasvaa Tilastokeskuksen laskelman mukaan 1,7 % v. 2018 ja VM:n ennusteen mukaan 2,6 % v. 2019. VM:n ennusteessa palkkaliukumien on ennakoitu jäävän suhdannetilanteeseen nähden pieniksi paikallisen sopimisen ja yrityskohtaisten erien vuoksi. Koko talouden palkkasumman ennustetaan kasvavan 4,0 % v. 2018 ja 3,5 % v. 2019.

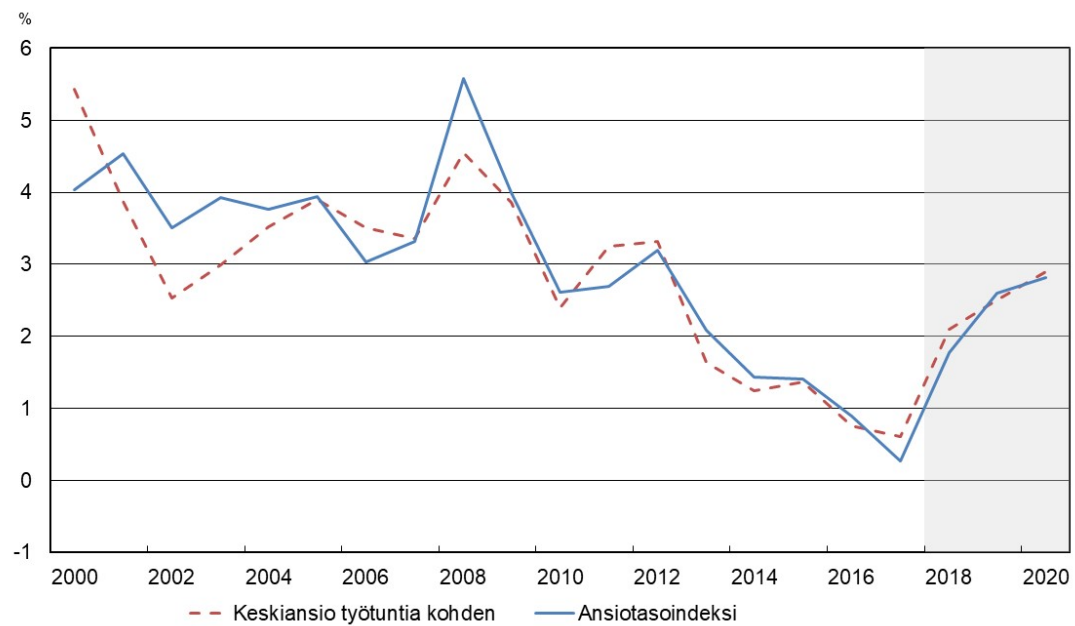
Kuviossa 5 on kuvattu VM:n kansantalousosaston kesäkuun 2018 ennusteen mukainen ansiokehitys vuosina 2018–2020 sekä ansiotasoindeksillä että kansantalouden tilinpidon keskiansioilla mitattuna. Keskiansiot on laskettu jakamalla kansantalouden palkkasumma palkansaajien työtunneilla. Vuonna 2018 keskiansioiden kasvun arvioidaan nopeutuvan noin kahteen prosenttiin ja kiihtyvän edelleen v. 2019 noin 2,5 prosenttiin. Tämä ansiotason nousu on edelleen 2000-luvun keskimääräistä vauhtia hitaampaa, mikä on sopusoinnussa korkean työttömyyden kanssa.

⁵ Työmarkkinaosapuolet allekirjoittivat 14.6.2016 kilpailukyky sopimuksen, jonka kattavuudeksi muodostui noin 91 %. Kilpailukyky sopimuksen mukaan työ- ja virkaehtosopimusten voimassaoloa jatketaan 12 kuukaudella sopimuspalkkojen pysyessä ennallaan. Vuosittainen työaika pitenee kokoaikatyössä keskimäärin 24 tunnilla ansiotasoa muuttamatta vuoden 2017 alusta; ammatti- ja työnantajaliitot sopivat työajan pidentämisen toteuttamistavasta alakohtaisesti. Työntekijän työeläkemaksu nousee asteittain yhteensä 1,2 prosenttiyksikköä 2017–2020. Työnantajan työeläkemaksu alenee vastaavasti samalla määrällä. Työntekijän työttömyysvakuutusmaksu nousee 2017–2018 yhteensä 0,85 prosenttiyksikköä. Työnantajan keskimääräinen työttömyysvakuutusmaksu alenee vastaavasti samalla määrällä. Työnantajan sairausvakuutusmaksu alenee 2017–2019 vähintään noin prosenttiyksikön. Vuodesta 2020 alkaen työnantajan sairausvakuutusmaksun alennus on pysyvästi vähintään 0,58 prosenttiyksikköä. Julkisen sektorin lomarajat pienenevät 30 prosentilla vuosina 2017–2019.

⁶ Kilpailukyky sopimukseen sisältyvä työajan pidennys ei näy ansiotasoindeksissä, mutta lomarahojen leikkaukset näkyvät. Sopimus hidastaa ansiotasoindeksin kehitystä 0,3 prosenttia ja työvoimakustannusindeksin kehitystä 3,1 prosenttia. Säännöllisen ansion indeksiin sopimuksella ei ole vaikutusta.

Taulukossa 2 on puolestaan eritelty ansiotasoindeksin ja säännöllisen ansion indeksin mukainen ansiokehitys työnantajasektoreittain sekä jaettu muutos sopimuspalkkoihin ja muihin tekijöihin.

Kuvio 5. Ansiokehitys vuosina 2000–2020



Lähde: Tilastokeskus, ennuste VM

Taulukko 2a. Ansiokehitys vuosina 2017–2019

	Keskimäärin edellisestä vuodesta, %			Edellisen vuoden viimeisestä neljänneksestä, %	
	2017	2018*	2019**	IV/2017	IV/2018*
Ansiotasoindeksi	0,3	1,7	2,6	0,3	2,0
Sopimuspalkkaindeksi	-0,3	1,2		-0,4	1,5
Muut tekijät	0,6	0,5		0,7	0,5
Yksityinen sektori	0,7	1,9		0,8	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,3		0,0	1,6
Muut tekijät	0,6	0,6		0,8	0,6
Teollisuus	0,3	2,1		0,4	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	1,5		0,0	1,6
Muut tekijät	0,3	0,6		0,4	0,6
Valtio	-0,9	1,4		-0,8	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	-1,4	0,8		-1,4	1,0
Muut tekijät	0,5	0,6		0,6	0,7
Kunnat	-1,1	1,3		-0,9	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	-1,4	0,8		-1,4	1,3
Muut tekijät	0,3	0,5		0,5	0,4

*=Tilastokeskuksen laskelma, **=Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ennuste 18.6.2018

Taulukko 2b. Säännöllisen ansiotason kehitys vuosina 2017–2018

	Keskimäärin edellisestä vuodesta, %			Edellisen vuoden viimeisestä neljänneksestä, %	
	2017	2018*	2019**	IV/2017	IV/2018*
Säännöllisen ansion indeksi	0,6	1,7		0,6	2,0
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,2		0,0	1,5
Muut tekijät	0,5	0,5		0,6	0,5
Yksityinen sektori	0,6	1,9		0,7	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,3		0,0	1,6
Muut tekijät	0,5	0,6		0,7	0,6
Teollisuus	0,4	2,1		0,5	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	1,5		0,0	1,6
Muut tekijät	0,4	0,6		0,5	0,6
Valtio	0,5	1,4		0,6	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	0,8		0,0	1,0
Muut tekijät	0,5	0,6		0,6	0,7
Kunnat	0,4	1,3		0,6	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	0,8		0,0	1,3
Muut tekijät	0,4	0,5		0,6	0,4

3 Hinnat ja ostovoima

Hinnat

Vuonna 2017 kuluttajahinnat nousivat keskimäärin 0,7 % kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna. Kuluttajahintojen kasvu koostui lähinnä palveluiden ja energian hintojen noususta. Alkuvuodesta 2018 inflaatio on jatkunut hitaana, ja huhtikuussa kansallisen kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 0,8 %. Hintojen nousuun on alkuvuodesta vaikuttanut pääasiassa palveluiden ja elintarvikkeiden hintojen kasvu. Myös alkoholi- ja tupakkaverojen korotus on nostanut hintoja vuodentakaiseen verrattuna.

Ennuste v. 2018 inflaatioksi on 1,1 % kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna. Tänä vuonna inflaatiota nostavat lähinnä palvelu-, elintarvike- ja energiahintojen nousu. Tavaroiden hintojen vaikutus inflaatioon jää tänäkin vuonna negatiiviseksi. Kuluvana vuonna muutokset välillisessä verotuksessa kiihdyttävät inflaatiota arviolta 0,3–0,4 prosenttiyksikköä.

Raakaöljyn hinta on noussut merkittävästi vuoden 2017 puolivälistä lähtien. Energian hintojen ennakoitaankin nousevan vuoden takaiseen verrattuna erityisesti kesällä v. 2018. Dollarin heikkeneminen vaimensi selvästi öljyn kallistumista vuoden 2018 alkuun asti, mutta viime kuukausina dollarin vahvistuminen on puolestaan korostanut öljyn kallistumista. Tuontihinnat kasvavat edelleen, mutta kasvu on entistä tasaisempaa. Tämä vaikuttaa puolestaan kuluvana vuonna omalta osaltaan etenkin tavaroiden hintoihin, joiden odotetaan laskevan vähemmän kuin viime vuonna.

Ansiotason noustessa palveluiden hintojen odotetaan vähitellen nousevan. Nousu jää kuitenkin tänä vuonna maltilliseksi – palveluiden hintojen ennustetaan tänä vuonna nousevan 1,1 %, eli edellisvuotta hitaammin. Tähän vaikuttavat mm. päivähoitomaksujen aleneminen ja vuokrien nousun hidastuminen. Vuonna 2018 on myös havaittu laskevia hintoja linja-auto- ja erityisesti junaliikenteessä. Korotukset alkoholi- ja tupakkaverotuksessa vaikuttavat puolestaan tänä vuonna merkittävästi inflaation kiihtymiseen. Myös elintarvikkeiden hintojen odotetaan nousevan kuluvana vuonna.

Inflaatiopaineet pysyvät maltillisina, mutta kasvavat hieman ennustejakson seuraavina vuosina, sillä kansantaloudessa on vähemmän vapaita resursseja tuotantokuilun sulkeutuessa ja muuttuessa positiiviseksi. Vuosina 2019 ja 2020 kansallisen kuluttajahintaindeksin odotetaan nousevan 1,4 % ja 1,6 %. Palveluiden hintojen nousun odotetaan vähitellen nopeutuvan ennustejaksolla ansiotason noustessa. Ennustejaksolla öljyn hinnan oletetaan nousevan ja dollarin vahvistuvan maltillisesti, mikä osaltaan ylläpitää inflaatiota vuosina 2019 ja 2020.

Euroalueen inflaatio hidastui vuoden 2018 ensimmäisellä neljänneksellä 1,2 prosenttiin huolimatta euroalueen vakaasta talouskasvusta. Euroopan keskuspankin asiantuntija-arvioiden perusteella euroalueen inflaatioksi odotetaan 1,5 % kuluvana vuonna, 1,6 % v. 2019 ja 1,7 % v. 2020. Vertailukelpoiset yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin kasvuluvut valtiovarainministeriön ennusteessa Suomelle ovat 1,1 % v. 2018, 1,4 % v. 2019 ja 1,6 % v. 2020. Suomen inflaatio on ollut alkuvuodesta euroaluetta hitaampaa, mutta sen ennakoidaan ennustejaksolla kiihtyvän lähemmäksi euroalueen keskiarvoa.

Taulukko 3. Kuluttajahintaindeksi huhtikuussa 2018

	2017/2016		04–2018 / 04–2017	
	Vuosi-inflaatio (%)	Vaikutus indeksiin (%-yks)	Viim. 12 kk muutos (%)	Vaikutus indeksiin (%-yks.)
Kokonaisindeksi	0,7	0,7	0,8	0,8
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	-0,9	-0,1	1,7	0,2
Alkoholijuomat ja tupakka	3,0	0,1	6,0	0,3
Vaatetus ja jalkineet	-1,2	-0,1	-0,8	-0,0
Asuminen, vesi, sähkö ja muut	1,3	0,3	1,1	0,3
Kalusteet, kodinkoneet, kodinhuolto	-0,2	-0,0	-0,7	-0,0
Terveys	1,7	0,1	1,4	0,1
Liikenne	2,6	0,4	-0,5	-0,1
Viestintä	-1,8	-0,0	-3,0	-0,1
Kulttuuri ja vapaa-aika	-0,7	-0,1	0,4	0,0
Koulutus	1,6	0,0	1,6	0,0
Ravintolat ja hotellit	1,9	0,1	2,3	0,2
Muut tavarat ja palvelut	0,2	0,0	-1,1	-0,1
Lähde: Tilastokeskus				

Palkansaajien yhteenlaskettu ostovoima

Palkansaajien ostovoimalla on keskeinen rooli kulutuskysynnän ja sen myötä myös yleisen taloudellisen aktiviteetin kannalta. Kotitalouksien kulutus on kasvanut viime vuosina ostovoimaa nopeammin, mikä on näkynyt säästämistason alenemisena. Kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvua on nopeuttanut eläkkeiden kasvu.

Kansantalouden palkansaajien ostovoiman kehitys määräytyy pitkälti ansiotason, työllisyyden, inflaation ja verotuksen perusteella. Palkansaajien ostovoima kasvaa 2,4 % vuonna 2018 ja 1,9 % vuonna 2019. Ostovoiman kasvu hidastuu 1,3 prosenttiin v. 2020, kun sosiaaliturvamaksujen nousu hidastaa ostovoiman kasvua.

Työllisyys on kääntynyt selvään kasvuun ja kasvu kiihtyy vielä vuonna 2018. Työllisyyden paraneminen lisää palkkasumman kasvua ja tukee ostovoiman kasvua tänä vuonna. Vuosina 2019 ja 2020 työllisyyden kasvu hidastuu BKT:n kasvun hidastuessa. Palkkasumman kasvu hidastuu kuitenkin vähemmän, sillä ansiotason nousu kiihtyy vielä vuonna 2020.

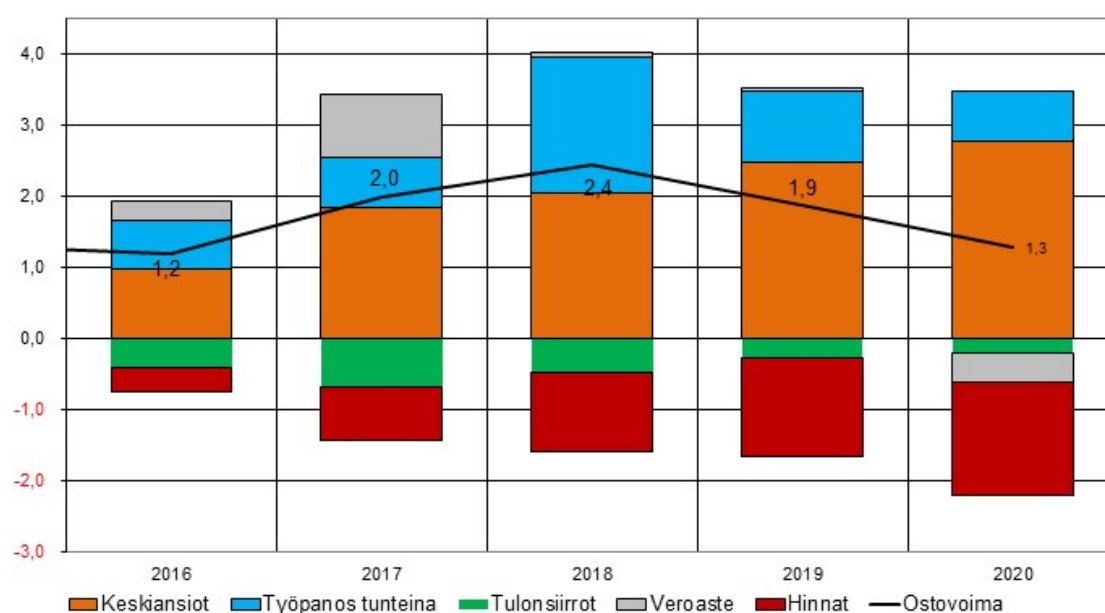
Ansiotason nousu jää tänä vuonna 1,8 prosenttiin keskimääräistä alhaisempien palkkaliukumien seurauksena. Vuonna 2019 ansiotason nousu kiihtyy liukumien normalisoituessa. Vuonna 2020 ansiotason nousua kiihdyttää julkisen sektorin lomakorvausten palautuminen.

Vuosina 2018 ja 2019 valtionverotuksessa tehdään asteikkoihin inflaatiotarkistukset. Työeläkevakuutusmaksun nousu vuosina 2019 ja 2020 nostaa palkansaajan veroastetta. VM:n ennusteessa on oletettu, että työttömyysvakuutusmaksua lasketaan vuonna 2019, mutta ei enää vuonna 2020. Kokonaisuudessa palkansaajan veroaste kiristyy 0,3 prosenttiyksikköä vuonna 2020.

Palkansaajien yhteenlasketussa ostovoimalaskelmassa tulonsiirroista merkittävimmän erän muodostavat työttömyyskorvaukset, jotka osaltaan vaimentavat suhdannevaihteluiden vaikutuksia tulonmuodostukseen. Työttömyyskorvausten lisäksi oheisessa ostovoimalaskelmassa on otettu huomioon mm. lapsilisät, asumistuki ja vanhempainrahat. Ennustejakson aikana etenkin työttömyyskorvaukset vähenevät työllisyystilanteen kohentuessa.

Ostovoiman kasvua hillitsee inflaation kiihtyminen, vaikka inflaatio jää palkkojen ja öljyn hinnan kiihtyvästä noususta huolimatta maltilliseksi. Inflaatio pysyy hitaana teollisuustuotteiden hintojen laskiessa edelleen nousevista energian ja palveluiden hinnoista huolimatta.

Kuvio 6. Palkansaajien yhteenlasketun ostovoiman muutos (%) ja osatekijöiden vaikutus (%-yks.)



Lähde: Euroopan komissio, VM

4 Talouden kilpailukyky

Palkat, tuottavuus ja yksikkötyökustannukset Suomessa ja euroalueella

Suomessa palkansaajakorvaukset⁷ palkansaajaa kohden laskivat 1,1 % vuonna 2017, kun euroalueella ne nousivat keskimäärin 1,6 %. Komissio ennustaa Suomen palkansaajakorvausten kasvun palkansaajaa kohden jäävän vuosina 2017–2019 keskimäärin 0,9 prosenttiin, mikä on selvästi alle euroalueen keskiarvon.

Taulukko 4. Koko talouden työvoimakustannukset työntekijää ja tuotettua yksikköä kohden euroalueella ja Suomessa

	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	Keskimäärin		Yhteensä	
								99-16	17-19e	99-16	17-19e
Euroalue											
Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohden, %-muutos	1,5	1,4	1,4	1,2	1,6	2,4	2,0	2,6	2,0	46,4	6,2
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,2	-0,6	-0,2	-0,1	—	—	-0,1	—	-2,1	—
Palkat ja palkkiot palkansaajaa kohden, %-muutos	1,5	1,6	2,1	1,5	1,7	—	—	2,7	--	49,6	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,5	0,7	1,0	0,5	0,7	1,0	0,9	0,8	0,9	13,2	2,6
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,0	0,7	0,4	0,7	0,9	1,5	1,1	1,7	1,1	29,3	3,5
Suomi											
Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohden, %-muutos	1,3	1,0	1,4	1,3	-1,1	1,5	2,2	3,2	0,9	61,2	2,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,1	0,1	0,2	-1,6	—	—	-0,2	—	-2,9	—
Palkat ja palkkiot palkansaajaa kohden, %-muutos	1,3	1,1	1,4	1,1	0,5	—	—	3,4	—	66,0	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,0	-0,2	0,3	1,9	1,5	1,5	1,7	1,0	1,6	16,4	4,7
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,4	1,1	1,2	-0,6	-2,5	0,0	0,5	2,2	-0,7	38,5	-2,0

*Työnantajan sotumaksujen vaikutus lasketaan työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisten palkkojen ja palkkioiden osamäärän avulla.

Nimelliset yksikkötyökustannukset lasketaan työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisen tuottavuuden osamääränä.

Lähde: Eurostat, Tilastokeskus, Euroopan komission ennuste (toukokuu 2018).

⁷ Palkansaajakorvaukset käsittävät palkat ja palkkiot sekä työnantajan sosiaaliturvamaksut.

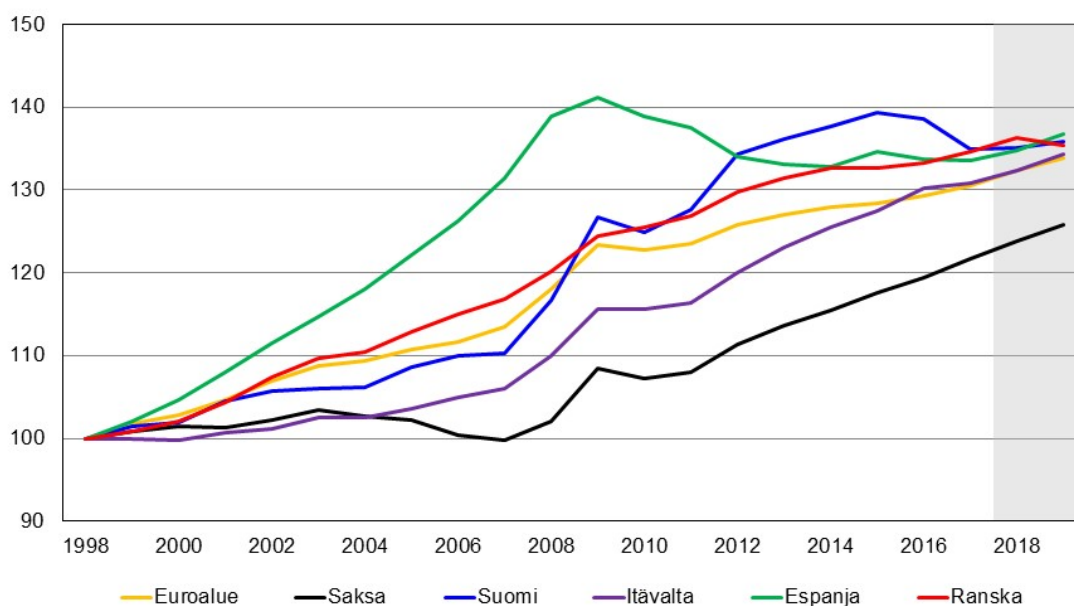
Tiedot ilmenevät taulukosta 4, jossa esitetään Suomen ja euroalueen tiedot työvoimakustannusten, tuottavuuden ja nimellisten yksikkötyökustannusten kehityksestä vuosina 2013–2019.⁸ Ennustevuosien osalta tiedot ovat Euroopan komission toukokuun 2018 ennusteesta ja saattavat siten poiketa muista tämän raportin ennusteluvuista, jotka ovat VM:n kansantalousosaston kesäkuun 2018 suhdanne-ennusteen mukaisia.

Tuottavuus työntekijää kohden on kohonnut Suomessa rahaliiton aikana keskimäärin hieman euroaluetta nopeammin. Vuonna 2017 tuottavuus kasvoi Suomessa 1,5 % ja euroalueella 0,7 %. Komission ennusteessa euroalueen tuottavuuskehityksen odotetaan olevan maltillista, joskin aavistuksen kiihtyvää vuosina 2017–2019. Suomen tuottavuuden ennakoitaan kasvavan selvästi euroaluetta nopeammin ja ylittävän vuosien 1999–2016 keskimääräisen tuottavuuden kasvuvauhdin.

Palkansaajakohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisen tuottavuuden suhteen avulla voidaan laskea yleisin kustannuskilpailukyvyyn indikaattori eli nimelliset yksikkötyökustannukset. Kun tuottavuus kehittyy palkansaajakorvauksia nopeammin, yksikkötyökustannukset alenevat.

Kuvio 7. Koko talouden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys 1998–2019

1998=100



Lähde: Euroopan komissio

Suomen yksikkötyökustannukset kasvoivat huomattavasti euroalueen keskiarvoa nopeammin vuosina 2008–2009 ja 2011–2012 (kuvio 7). Vuonna 2016 Suomen yksikkötyökustannusten kehityksessä tapahtui merkittävä käänne, kun yksikkötyökustannukset laskivat 0,6 % kasvettuaan sitä ennen useita vuosia euroalueen keskiarvoa nopeammin. Vuonna 2017 Suomen yksikkötyökustannukset laskivat kilpailukykysovimuk-

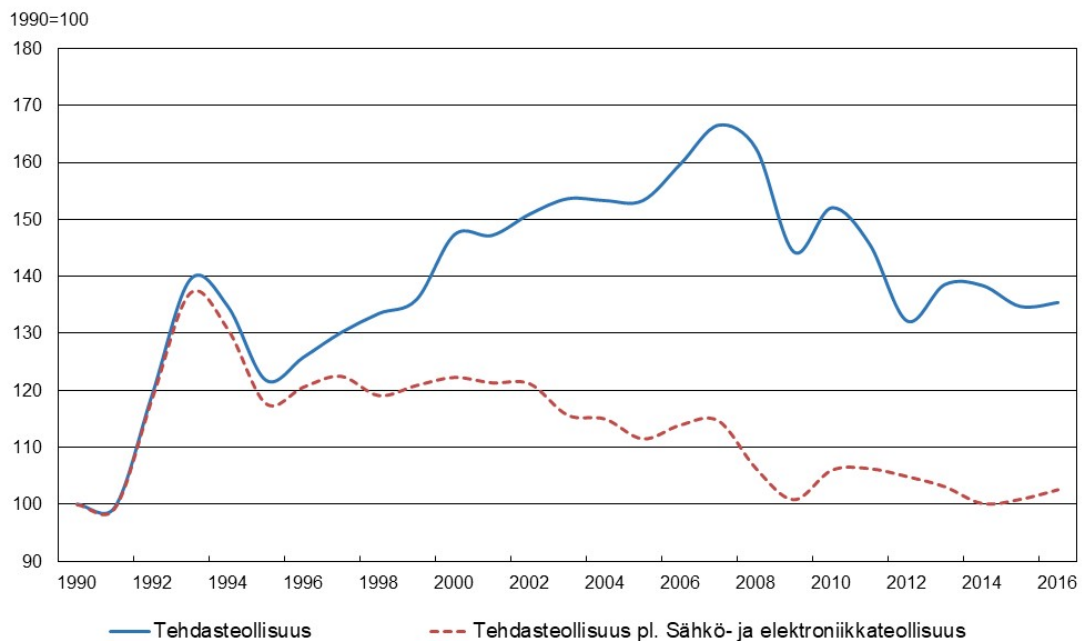
⁸ Liitteessä 2 vastaavat tiedot on esitetty myös valikoiduille joukolle muita euromaita.

sen seurauksena 2,5 %. Komission ennusteen mukaan Suomen yksikkötyökustannusten kasvu jää myös vuosina 2018–2019 selvästi euroaluetta hitaammaksi. Kaiken kaikkiaan Suomen yksikkötyökustannusten ennustetaan laskevan noin 5,5 prosenttia suhteessa euroalueeseen vuosina 2017–2019. Näin ollen Suomen kustannuskilpailukyky paranee merkittävästi suhteessa muuhun euroalueeseen.

Kustannuskilpailukyky

Edellä esitetyn yksinkertaisen euroalueen yksikkötyökustannusvertailun lisäksi kilpailukykyä voidaan arvioida samassa valuutassa laskettujen suhteellisten yksikkötyökustannusten avulla. Tämä tehdasteollisuuden kilpailukykyindikaattori huomioi sekä Suomelle relevanttien kilpailijamaiden kustannuskehityksen että valuuttakurssien vaikutukset.

Kuvio 8. Tehdasteollisuuden kilpailukykyindikaattori 1990–2016



Kilpailukyky paranee, kun käyrä nousee

Lähde: BIS, The Conference Board, Euroopan komissio, OECD, Tilastokeskus, VM

Kuviossa 8 esitetään yhteisessä valuutassa Suomen tehdasteollisuuden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys suhteessa viidentoista kilpailijamaan⁹ ulkomaankauppapainoilla painotettuun kehitykseen. Tehdasteollisuuden kilpailukyky oli korkeimmillaan vuonna 2007 lähes yhtäjaksoisen ja pitkään jatkuneen myönteisen kehityksen seurauksena. Sen jälkeen tehdasteollisuuden kilpailukyky on heikentynyt huomattavasti, koska yksikkötyökustannukset ovat nousseet nopeammin kuin useimmissa

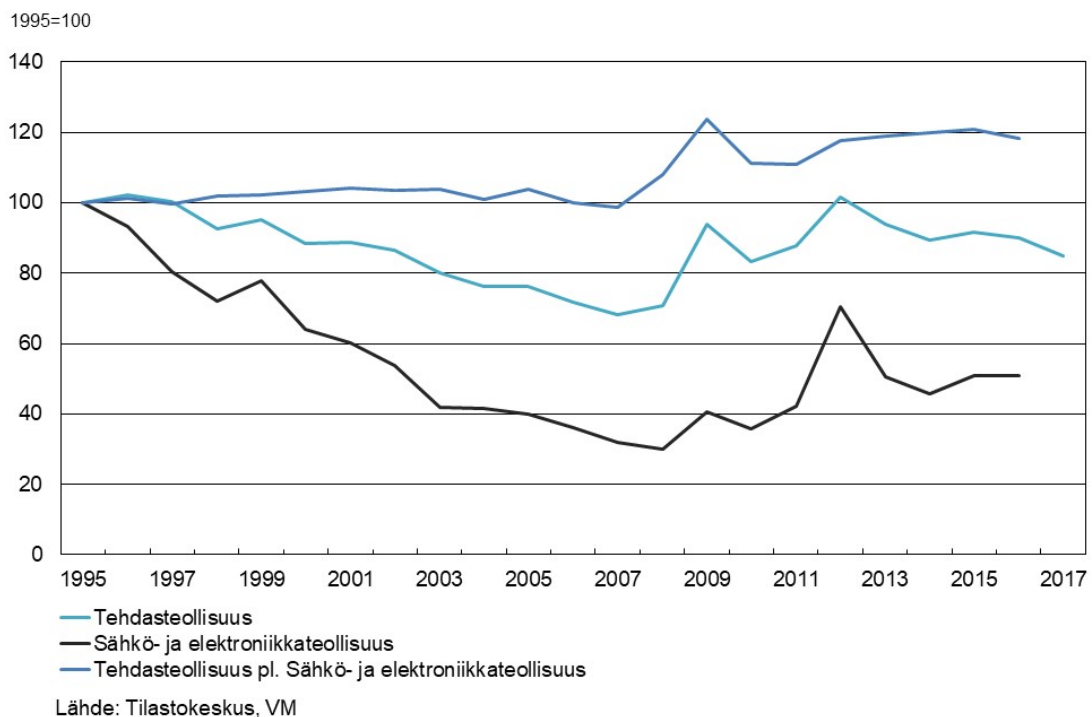
⁹ Yhdysvallat, Japani, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Italia, Kanada, Alankomaat, Belgia, Tanska, Ruotsi, Norja, Espanja, Itävalta, Etelä-Korea.

Suomen kilpailijamaissa. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden merkitys Suomen kilpailukyyn paranemisessa oli huomattava 1990-luvun puolivälistä aina finanssikriisiin saakka.

Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden vaikutusta teollisuuden nimellisiin yksikkötyökustannusten kehitykseen tarkastellaan myös kuviossa 9. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden poikkeuksellisen nopea tuottavuuden kasvu alensi alan yksikkötyökustannuksia lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2007 saakka. Samaan aikaan muun teollisuuden yksikkötyökustannukset pysyivät melko vakaina. Vuosina 1995–2007 teollisuuden yksikkötyökustannuskehitys näytti sähkö- ja elektroniikkateollisuuden menestyksen johdosta hyvin myönteiseltä, sillä yksikkötyökustannukset laskivat kumulatiivisesti noin 30 prosenttia.

Vuosina 2008–2012 finanssikriisiä seurannut syvä taantuma sekä palkansaajakorvausten ripeä kasvu nostivat teollisuuden yksikkötyökustannuksia tuntuvasti. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden arvonlisäyksen romahtaminen kasvatti teollisuuden yksikkötyökustannuksia erityisesti vuosina 2011–2012. Vuoden 2012 jälkeen koko tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset ovat laskeneet, kilpailukykysovimuksen vauhdittaessa alamäkeä vuonna 2017.

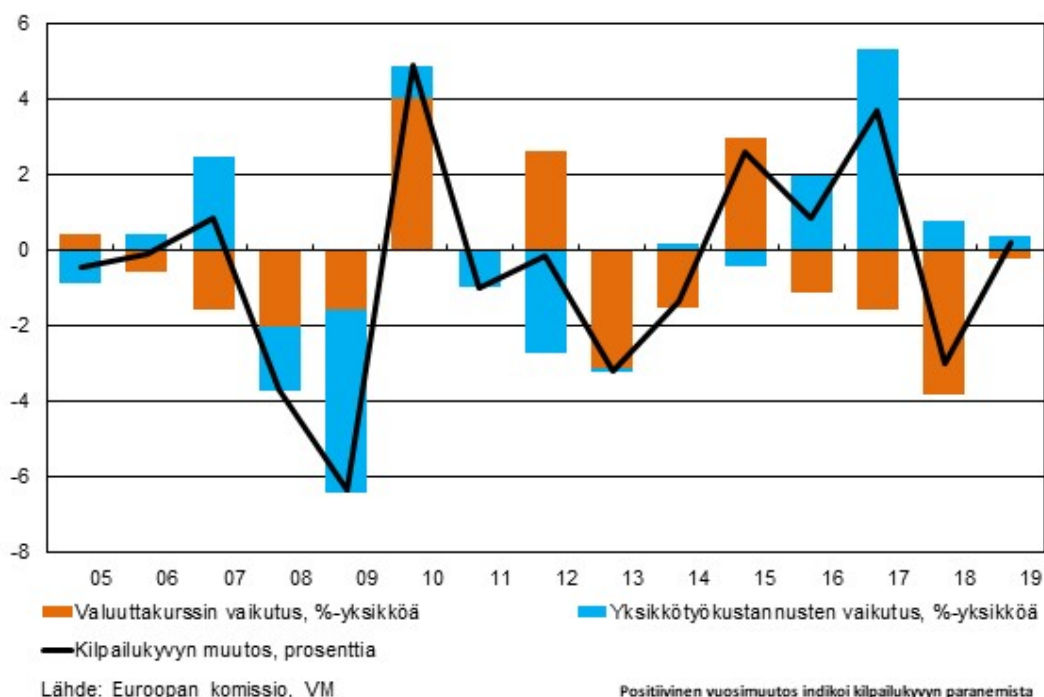
Kuvio 9. Tehdasteollisuuden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys 1995–2017



Kustannuskilpailukykyä voidaan tarkastella myös koko talouden tasolla. Suljetun sektorin kustannuskehitys nimittäin vaikuttaa välillisesti avoimen sektorin kilpailukykyyn, sillä avoin sektori käyttää myös suljetun sektorin palveluja. Kuviossa 10 on jaettu Euroopan komission Suomelle laskema koko talouden kustannuskilpailukykyindikaattori komponentteihinsa, suhteellisiin nimellisiin yksikkötyökustannuksiin ja valuuttakurssiin.

Vuosina 2013–2015 valuuttakurssien muutokset heiluttivat koko talouden kilpailukykyindikaattoria enemmän kuin yksikkötyökustannukset. Vuosina 2016 ja 2017 yksikkötyökustannusten aleneminen on selvästi parantanut Suomen talouden kilpailukykyä. Komission ennusteen mukaan kilpailukyvyn paraneminen yksikkötyökustannusten suhteen jatkuu myös vuosina 2018–2019, mutta valuuttakurssien vaikutus kilpailukykyyn olisi negatiivinen.

Kuvio 10. Koko talouden kustannuskilpailukykyindikaattori



Muut koko talouden kustannuskilpailukyvyn indikaattorit

Yksikkötyökustannuksia on käytetty yleisimmin kustannuskilpailukyvyn mittarina, koska niiden on perinteisesti katsottu heijastavan parhaiten eroja eri maiden tuottavuus- ja kustannuskehityksessä. Kuviossa 11 esitetään muita suhteellisen kustannustason mittareita, kuten suhteellisia kuluttajahintoja ja suhteellisia vientihintoja. Näitä tietoja ei ole saatavilla pelkästään tehdasteollisuuden osalta, joten tarkastelussa on tyydyttävä koko taloutta kuvaaviin indikaattoreihin.

On syytä muistaa, että nämä indikaattorit sisältävät valuuttakurssin muutoksen vaikutuksen. Tästä johtuen kaikki kuvion 11 indikaattorit laskevat valuuttakurssin vahvistuksessa vuonna 2013 ja nousevat vastaavasti vuonna 2015 Suomen kauppapainoista lasketun efektiivisen nimellisen valuuttakurssin heikentyessä.

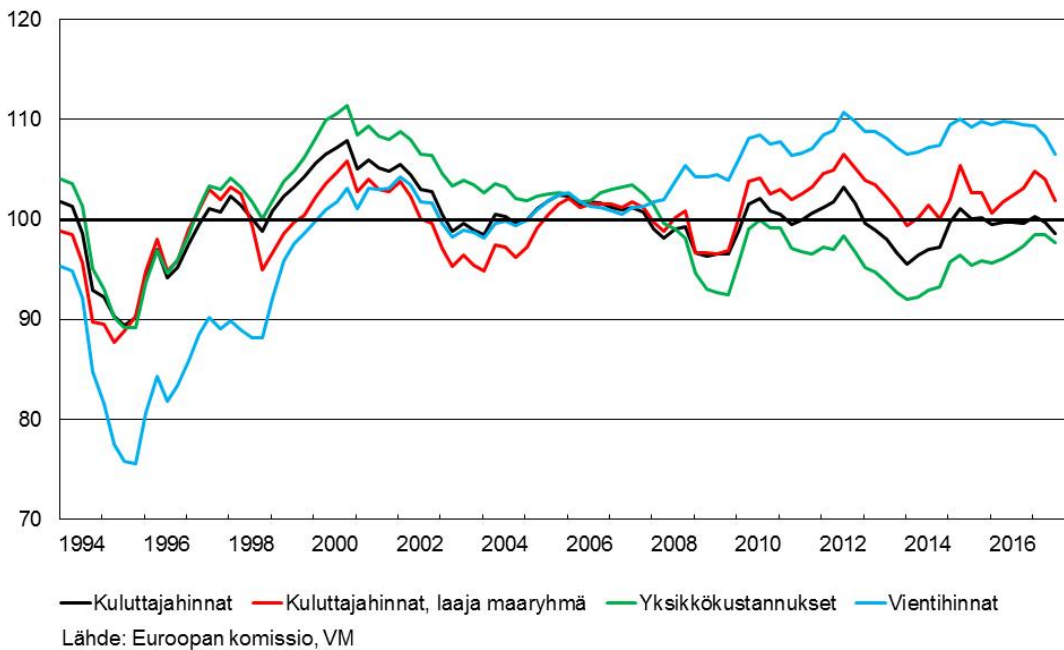
Kuluttajahinnoilla deflatoitu efektiivinen valuuttakurssi (musta käyrä) on hintakehityksen indikaattori, joka kilpailukyvyn näkökulmasta palautuu ostovoima-ajatteluun. Tämä indikaattori on pyörinyt pitkän aikavälin keskiarvonsa tuntumassa ilman selvää trendiä suuntaan tai toiseen. Yksikkötyökustannusten (vihreä käyrä) avulla tarkasteltu

koko talouden kilpailukyky on ollut hieman pitkän aikavälin keskiarvonsa alapuolella viime vuosina.

Vientihinnoilla deflatoitu indikaattori (sininen käyrä) antaa varsin erilaisen kuvan Suomen kilpailukyvyn kehityksestä kuin muut indikaattorit. Se kuvaa sitä, että Suomen vientihinnat ovat laskeneet suhteessa vertailuryhmään. Indikaattorin mukaan Suomen kilpailukyvyyn voi vientihintojen laskun myötä tulkita parantuneen 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Toisaalta vientihintojen lasku voi kertoa myös tuotteiden kilpailijoita heikomasta laadusta. Suomalainen vientiyritys tai palkansaaja ei vientihintojen laskusta hyödy, sillä positiivisen tuottavuuskehityksen hyödyt ovat valuneet ulkomaille halvempien tuotteiden muodossa. Tämä on seurausta siitä, että Suomessa tuotetaan tuotteita, joissa on alhainen arvonnäkökulmasta indikaattorit näyttävät osoittavan, että vuodesta 2004 vuoteen 2012 saakka sen myyntihinnat (sininen käyrä) laskivat samalla kun yksikkötyökustannukset (vihreä käyrä) nousivat. Vuosina 2013–2017 eri hintojen perusteella lasketut indikaattorit ovat kehittyneet melko lailla samansuuntaisesti.

Kuvio 11. Koko talouden kilpailukykyindikaattoreita: reaalinen efektiivinen valuuttakurssi eri hintakäsitteillä deflatoituna¹⁰

1994-2016=100



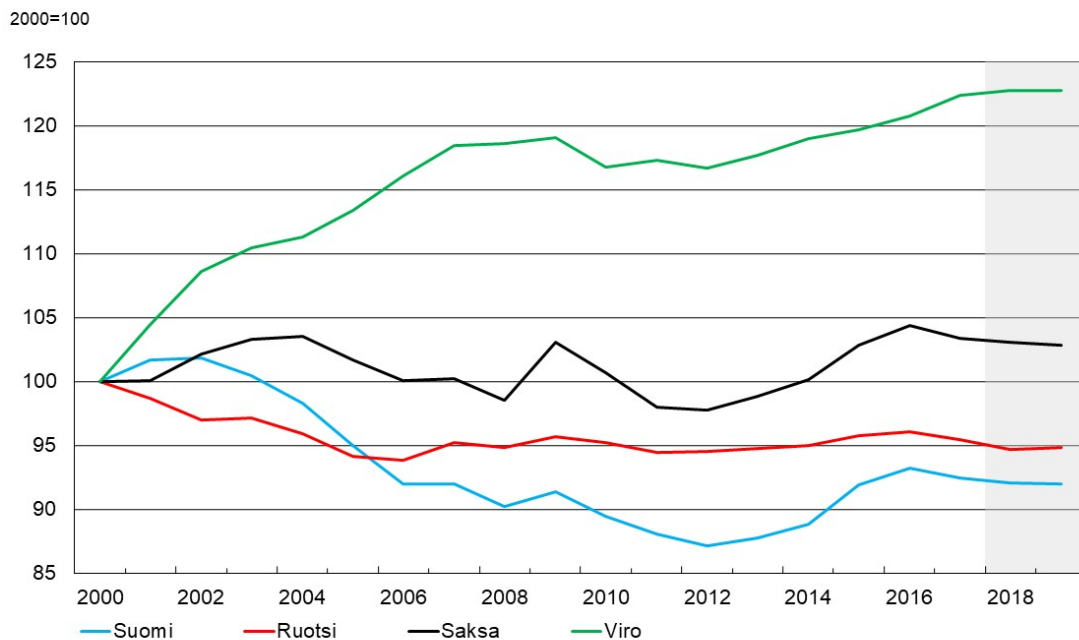
¹⁰ Käyrä nousee kun Suomen suhteelliset hinnat laskevat, eli kilpailukyky paranee. Kun suhteellinen nimellinen valuuttakurssi muuttuu, kaikki käyrät nousevat tai laskevat samassa suhteessa. Maakorissa ovat mukana samat 37 maata kuin kuviossa 10 ja laajassa maaryhmässä lisäksi Venäjä, Kiina, HongKong, Etelä-Korea ja Brasilia.

Kilpailukyky ja tulonmuodostus

Kilpailukykyä voidaan tarkastella myös suhteellista kustannustasoa mittaavia indikaattoreita laajemmin, kykynä kerryttää talouskasvua. Koko talouden tasolla hyvä kilpailukyky heijastuu yritysten kannattavuuteen, myönteiseen talouskasvuun ja materiaaliin hyvinvointiin. Yrityksissä kannattavuutta ja kilpailukykyä määrittää keskeisesti tuottavuuden kehitys. Muita vaikuttavia tekijöitä työvoimakustannusten ohella ovat yritysten omien lopputuotteiden ja palveluiden myyntihinta. Lisäksi merkitystä on välituotepanosten, kuten raaka-aineiden, energian, vuokrien ja yritysten käyttämien palveluiden, hintakehityksellä. Seuraavassa tarkastellaan keskeisiä kehityssuuntia suomalaisten tuotteiden ja palveluiden hintakehityksestä sekä välituotteiden roolista.

Vientiyritysten kilpailukykyyn ja kannattavuuteen vaikuttavat vientituotteiden ja -palveluiden hintakehitys sekä ulkomailta ostettujen välituotepanosten kustannukset. Vaihtosuhte (kuvio 12) kuvaa Suomesta vietyjen tavaroiden ja palveluiden ja Suomeen tuotujen tavaroiden ja palveluiden hintojen kehitystä kansantalouden tilinpidossa. Suomen vaihtosuhte on heikentynyt merkittävästi 2000-luvulla. Erityisesti kallistuva energia on heikentänyt vaihtosuhdetta, sillä energiahyödykkeiden osuus tuonnissa on selvästi suurempi kuin viennissä. Toisaalta Suomelle tärkeiden elektroniikkatuotteiden sekä metsäteollisuuden paino- ja kirjoituspaperin hinnat ovat laskeneet maailmanmarkkinoilla. Vuosien 2009–2012 aikana elektroniikkatuotteiden osuus koko tavaraviennistä laski merkittävästi ja vaihtosuhteen heikkeneminen pysähtyi. Öljyn hinnan romahtaminen vuosina 2014–2015 paransi huomattavasti Suomen vaihtosuhdetta. Euroopan komission vuosia 2018–2019 koskevan ennusteen mukaan Suomen vaihtosuhte olisi hieman heikkenemässä Ruotsin ja Saksan tapaan.

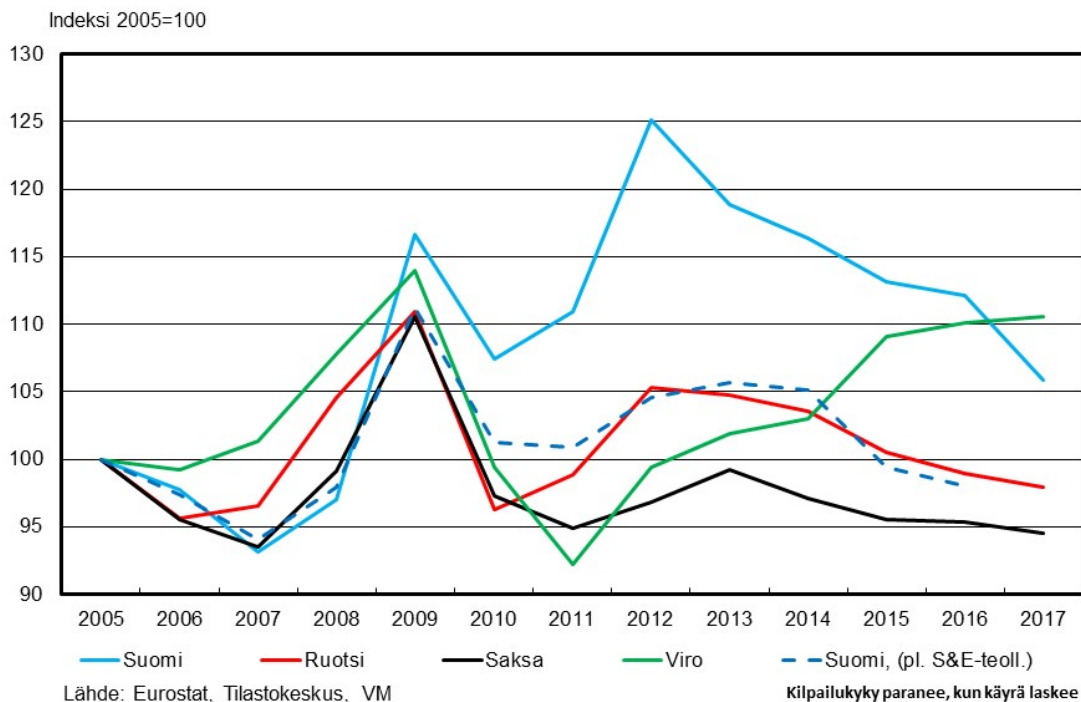
Kuvio 12. Vaihtosuhte 2000–2019



Tuonti- ja vientihintojen kehityksen vaikutusta yritysten kannattavuuteen ja palkanmaksuvaraan voidaan tarkastella reaalisilla yksikkötyökustannuksilla, jossa työvoimakustannusten kehitystä verrataan euromääräiseen arvonlisäykseen (kuvio 13). Tämän luvun alussa esitetty nimellisten yksikkötyökustannusten tarkastelu ei huomioi vaihtosuhteen heikkenemisen vaikutusta, sillä työvoimakustannukset suhteutetaan siinä tuotannon määrälliseen kehitykseen. Reaalisilla yksikkötyökustannuksilla tarkasteltuna¹¹ Suomen tehdasteollisuuden kustannuskilpailukyky suhteessa muihin maihin näyttää heikentyneen vielä enemmän kuin nimellisillä yksikkötyökustannuksilla mitattuna vuosien 2008–2012 aikana. Tähän oli syynä erityisesti sähkö- ja elektroniikkateollisuuden arvonlisäyksen romahdus, sillä muun tehdasteollisuuden reaalisten yksikkötyökustannusten kasvu on ollut huomattavasti maltillisempaa. Vuoden 2012 jälkeen Suomen tehdasteollisuuden reaaliset yksikkötyökustannukset ovat olleet laskevalla uralla. Vuonna 2017 kilpailukykysovimus laski reaalisia yksikkötyökustannuksia merkittävästi.

Kuvio 13. Reaaliset yksikkötyökustannukset tehdasteollisuudessa 2005–2017

Työvoimakustannukset per arvonlisäys käyvin hinnoin



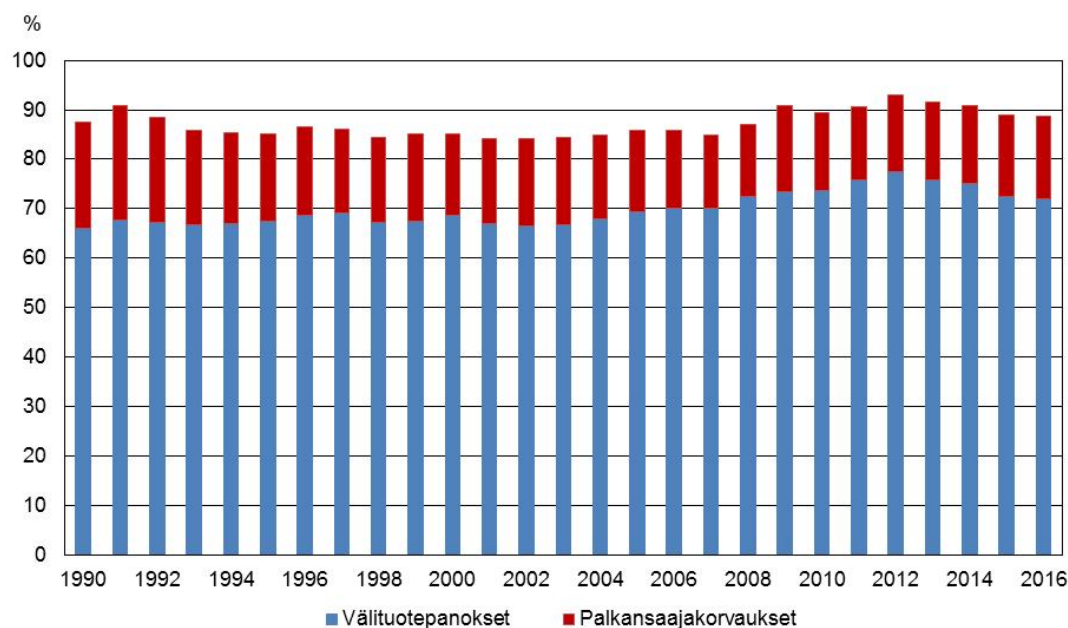
Yksityisen palvelusektorin (toimialat G,H,I,J,K,M,N) euromääräiset reaaliset yksikkötyökustannukset ovat nousseet vuoden 2005 jälkeen saman verran kuin euroalueella keskimäärin, mutta niiden taso on Suomessa pysynyt korkeampana.

Välituotekustannusten huomioiminen kilpailukyyn osatekijänä on entistä tärkeämpää, sillä niiden osuus teollisuusmaiden välisessä kaupassa vaihdettavien tuotteiden tuotantokustannuksista on pitkällä aikavälillä kasvanut. Myös Suomessa välituotepanosten osuus on kasvanut ja työvoimakustannusten osuus pienentynyt (kuvio 14). Suomen tehdasteollisuudessa välituotepanosten osuus tuotoksen (myynnin) arvosta oli

¹¹ Palkansaajakorvaukset jaettuna arvonlisäyksellä käyvin hinnoin.

71 % vuonna 2016. Ulkomailta ostettujen välituotepanosten kallistuminen on yksi vaihtosuhtekehitykseen vaikuttava tekijä. Välituotepanoksista huomattavan suuri osa on kuitenkin kotimaisia. Tehdasteollisuudessa noin 60 % välituotekäytöstä on kotimaista¹². Välituotekustannukset vaikuttavat siten yritysten kannattavuuteen ja kilpailukykyyn paitsi tuontienergian ja raaka-ainehintojen kautta, myös esimerkiksi vuokrien ja liike-elämän palvelujen hintakehityksen välityksellä.

Kuvio 14. Palkansaajakorvaukset ja välituotepanokset tehdasteollisuuden tuotoksessa



Lähde: Tilastokeskus, VM

Välituotepanosten luomia kustannuspaineita voidaan myös tarkastella mittaamalla, kuinka paljon yhden tuotteen valmistamisesta syntyy välituote¹³- ja työvoimakustannuksia¹⁴ (kuvio 15). Näin tarkasteluna Suomen tehdasteollisuudessa kustannuspaineet ovat viime vuosina tulleet enemmän välituotteiden kuin suorien työvoimakustannusten suunnasta. Tässä yhteydessä on huomattava, että välituotepanokset sisältävät melko paljon epäsuoria työvoimakustannuksia, joita voidaan arvioida tarkastelemalla eri tuotteiden palkkasisältöä. Näin arvioiden tehdasteollisuuden kotimaisista välituotepanoksista miltei 40 % on palkkoja. Vuonna 2012 tehdasteollisuudessa suorien työvoimakustannusten osuus tuotoksesta oli 15 % ja epäsuorien kotimaisten työvoimakustannusten osuus tuotoksesta 16 %.¹⁵

¹² Laskelma on tehty valtiovarainministeriön kansantalousosastolla perustuen kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoihin.

¹³ Välituotekäyttö (käyvin hinnoin) jaettuna tuotoksella (kiintein hinnoin).

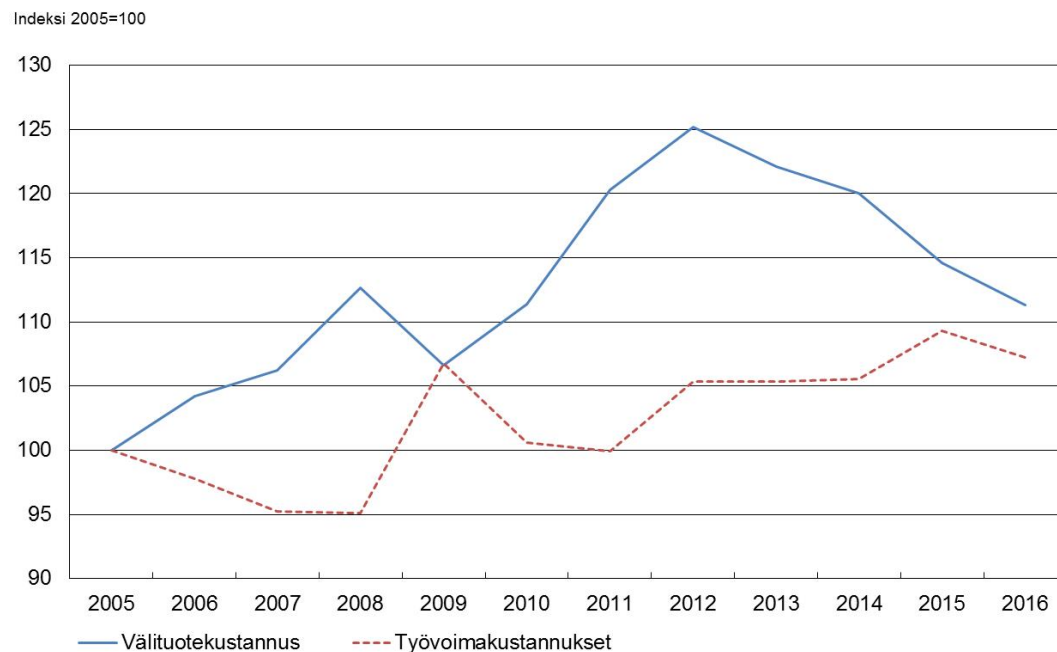
¹⁴ Palkansaajakorvaukset jaettuna tuotoksen määrällä.

¹⁵ Laskelma on tehty valtiovarainministeriön kansantalousosastolla perustuen kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoihin.

Tehdasteollisuuden työvoimakustannukset tuotosyksikköä kohden olivat vuonna 2016 vain noin 7 prosenttia korkeammalla tasolla kuin vuonna 2005. Välituotekustannukset tuotosyksikköä kohden olivat puolestaan noin 12 prosenttia korkeammalla tasolla kuin vuonna 2005. Tähän kehitykseen voi olla useita selityksiä, sillä välituotekustannukset tuotosyksikköä kohden muuttuvat sekä panosten määrän että hinnan muuttuessa. Yritykset ovat esimerkiksi voineet korvata omaa työtä alihankinnalla, yritysten oma tuoterakenne on voinut muuttua tai välituotteiden hinnat ovat mahdollisesti nousseet yritysten maksamia palkkoja nopeammin. Erityisesti raakaöljyn hinnan voimakkaat vaihtelut ovat viime vuosina vaikuttaneet välituotekustannusten kehitykseen.

Kuvion 15 tehdasteollisuuden välituotekustannusten kasvu näkyy osaltaan myös kuviossa 13, jossa on kuvattu tehdasteollisuuden reaalisia yksikkötyökustannuksia. Välituotepanosten hinnan nousu vähentää käypähintaista arvonlisäystä ja johtaa siten reaalisten yksikkötyökustannusten kohoamiseen vaikka palkansaajakorvaukset pysyivät ennallaan.

Kuvio 15. Välituotekustannus ja työvoimakustannus tuotosyksikköä kohden tehdasteollisuudessa 2005–2016



Lähde: Tilastokeskus, VM

LIITTEET

Liite 1 Muutoksia veroissa ja etuuksissa

Seuraavassa on luettelomaisesti tiivistetty ne veroja ja sosiaalietuuksia koskevat muutokset, jotka on huomioitu valtiovarainministeriön ennusteessa ja jotka vaikuttavat tässä raportissa tarkasteltuihin tuloihin ja kustannuksiin lähivuosina. Ne on jaettu ansiotuloista kannettaviin veroihin, jotka vaikuttavat suoraan käytettävissä oleviin nettotuloihin sekä välilliseen verotukseen, joka kuluttajahintojen kautta niin ikään vaikuttaa ostovoimakehitykseen. Lisäksi luettelo sisältää sosiaalietuuksia ja yritysten veroja koskevat muutokset.

Ansiotuloista kannettavat verot

- Vuosien 2017–2019 ansiotuloveroperusteisiin tehdään indeksitarkistus.
- KIKY-sopimukseen liittyvä veroluonteisten maksujen korotus v. 2017–2020 ja ansiotuloverokevennys vuosina 2017 ja 2018.
- Metsälahjavähennyksen käyttöönotto v. 2017 (n. 13 milj. euroa v. 2018 lähtien)
- Kotitalousvähennystä korotetaan v. 2017. (30 milj. euroa)
- Asuntolainan korkovähennysoikeuden asteittainen lisärajaaminen 25 prosenttiin v. 2019 mennessä (-10 %-yks. vuodessa)
- Alun perin vuosille 2013–2018 käyttöön otetun uuden tuloveroluokan voimassaoloa jatketaan hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2019 loppuun saakka. Lisäksi vuoden 2018 talousarviossa jatkettiin uuden tuloveroluokan alarajan määräaikaisen alentamisen voimassaoloa.
- Keskimääräisen kunnallisveron keventyminen 0,04 prosenttiyksikköä v. 2018.
- Perintö- ja lahjaverotuksen keventäminen sukupolvenvaihdoistilanteiden yhteydessä v. 2017
- Yrittäjävähennyksen käyttöönotto v. 2017
- Lapsivähennyksen voimassaoloaika päättyy v. 2018
- Sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä kunnallisveroja alennetaan kaikissa kunnissa ja valtion ansiotuloverotusta kiristetään vastaavalla määrällä. Hallitus on linjannut uudistuksen toteutettavaksi siten, että työn verotus ei kiristy lainkaan millään tulotasolla. Tämän varmistamiseksi verotusta kevennetään uudistuksen yhteydessä (n. 250 milj. euroa) v. 2020 alusta lukien.
- Yle-veron muutokset v. 2018

Välillisesti kannettavat verot

- Tupakkaverotuksen kiristys asteittain 2015–2019
- Ajoneuvoverotuksen kiristys 2016–2017
- Autoveroa alennetaan hallituskauden aikana asteittain
- Kaivostoiminnan verotusta kevennetään siirtämällä se sähköveroluokka II:een v. 2017
- Makeisten ja jäätelön vero poistetaan ja se rahoitetaan korottamalla liikenteen polttonesteiden verotusta 100 milj. eurolla v. 2017
- Alkoholiveron korotus v. 2018 100 milj. euroa
- Lämmitys-, työkone- ja voimalaitospolttoaineiden energiaverojen korotus 45 milj. euroa v. 2018

Yritysverotus

- Väylämaksut puolitetaan ja tavaraliikenteen ratavero poistetaan vuosiksi 2015–2017
- Osakeyhtiöiden tappioiden vähennysoikeuden laajennus

Etuudet

- Hallitusohjelman mukainen 200 milj. euron suuruinen säästö ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan v. 2017 (nettovaikutus julkiseen talouteen 135 milj. euroa).
- Vuonna 2017 KEL-indeksiin sidottuja etuuksia leikataan 0,85 %. Vuosina 2018–19 täysimääräinen KEL-indeksijäädytys.
- Hallitusohjelman mukainen lääke- ja sairaanhoitokorvausten alentaminen v. 2016–2017.

Liite 2 Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain

(Lähde: Eurostat, Euroopan komission ennuste)

Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain								Keskimäärin		Yhteensä	
Euroalue	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,5	1,4	1,4	1,2	1,6	2,4	2,0	2,6	2,0	46,4	6,2
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,2	-0,6	-0,2	-0,1	-	-	-0,1	—	-2,1	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,5	1,6	2,1	1,5	1,7	-	-	2,7	--	49,6	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,5	0,7	1,0	0,5	0,7	1,0	0,9	0,8	0,9	13,2	2,6
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,0	0,7	0,4	0,7	0,9	1,5	1,1	1,7	1,1	29,3	3,5
Itävalta	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	2,2	1,9	2,1	2,4	1,6	2,5	2,5	2,6	2,2	47,0	6,8
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,1	0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-	-	0,0	—	-0,6	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	2,1	1,8	2,1	2,5	2,0	-	-	2,6	—	47,9	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	-0,3	-0,1	0,5	0,2	1,2	1,3	1,0	0,8	1,2	12,9	3,5
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	2,5	2,0	1,6	2,1	0,4	1,2	1,6	1,8	1,1	30,2	3,2
Belgia	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	2,6	0,9	0,0	0,1	1,7	2,0	2,2	2,8	2,0	50,7	6,1
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,1	-0,2	0,2	-1,2	-0,4	-	-	0,0	—	0,0	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	2,4	1,1	-0,1	1,3	2,2	-	-	2,8	—	50,7	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,5	0,7	1,0	0,5	0,7	1,0	0,9	0,8	0,9	13,2	2,6
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	2,1	0,2	-1,0	-0,4	1,0	1,1	1,2	1,9	1,1	33,1	3,4
Saksa	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,8	2,8	2,7	2,2	2,6	3,1	3,1	2,0	2,9	33,6	9,0
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	-	-	-0,1	—	-1,7	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	2,1	2,8	2,8	2,4	2,7	-	-	2,1	—	35,9	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	-0,1	1,1	0,8	0,6	0,7	1,3	1,4	0,8	1,1	11,9	3,4
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,9	1,7	1,8	1,6	1,9	1,7	1,7	1,2	1,8	19,4	5,4
Espanja	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	0,3	0,1	2,2	0,0	0,4	1,3	1,8	2,7	1,1	50,1	3,5
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,2	-0,5	0,3	0,1	-	-	0,0	—	-0,2	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,3	0,3	2,6	-0,2	0,3	-	-	2,8	—	50,4	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,9	0,4	0,7	0,7	0,5	0,5	0,3	0,8	0,4	12,3	1,2
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	-0,6	-0,3	1,4	-0,7	-0,1	0,8	1,5	2,0	0,7	33,7	2,3
Ranska	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,6	1,4	0,9	1,0	1,9	2,3	0,3	2,8	1,5	51,8	4,5
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,3	0,3	-0,2	-0,2	-0,1	-	-	0,0	—	-0,3	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,2	1,1	1,1	1,2	2,0	-	-	2,8	—	52,2	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,3	0,5	0,8	0,5	0,8	1,2	0,9	0,9	0,9	14,0	2,9
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,2	0,9	0,0	0,4	1,1	1,1	-0,6	1,9	0,5	33,2	1,6
Italia	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	0,8	0,2	1,0	0,4	0,2	2,2	1,3	2,1	1,2	36,2	3,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	0,0	-	-	-0,2	—	-2,8	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,9	0,4	1,3	0,7	0,1	-	-	2,3	—	40,0	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,1	0,0	0,3	-0,5	0,4	0,4	0,7	-0,3	0,5	-4,3	1,4
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,7	0,1	0,7	0,9	-0,2	1,7	0,6	2,4	0,7	42,2	2,2
Alankomaat	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	2,1	1,6	-0,3	1,6	1,3	3,0	3,6	2,9	2,6	54,4	8,1
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,2	1,1	-1,6	-0,2	0,1	-	-	0,1	—	1,4	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,9	0,5	1,3	1,7	1,2	-	-	2,8	—	52,3	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	1,0	1,5	1,3	1,1	0,9	1,0	1,3	1,0	1,1	16,8	3,2
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,1	0,1	-1,6	0,4	0,4	2,0	2,3	1,9	1,6	32,1	4,8
Suomi	2013	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	99-16	17-19e	99-16	17-19e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,3	1,0	1,4	1,3	-1,1	1,5	2,2	3,2	0,9	61,2	2,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,1	0,1	0,2	-1,6	-	-	-0,2	—	-2,9	—
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,3	1,1	1,4	1,1	0,5	-	-	3,4	—	66,0	—
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,0	-0,2	0,3	1,9	1,5	1,5	1,7	1,0	1,6	16,4	4,7
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,4	1,1	1,2	-0,6	-2,5	0,0	0,5	2,2	-0,7	38,5	-2,0

Liite 3 Kotitalouksien ostovoima sosioekonomisen aseman mukaan

Johdanto

Tässä tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan selvityksessä tarkastellaan kotitalouksien ostovoiman kehitystä erilaisissa sosioekonomisissa ryhmissä vuosina 2010–2016. Tarkastelu perustuu Tilastokeskuksen tulonjakotilastoon. Vastaavanlainen tarkastelu on aikaisemmin tehty tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan toimesta kesäkuussa 2013.

Kotitalouksien ostovoima sosioekonomisen aseman mukaan

Kotitalouksien ostovoiman tarkastelussa käytetään hyväksi Tilastokeskuksen tulonjakotilastoa¹⁶. Tarkastelu kohdistuu erityyppisiin kotitalouksiin, jotka on jaoteltu perheen viitehenkilön sosioekonomisen aseman mukaan. Viitehenkilö on se, jonka henkilökohittaiset tulot ovat kotitalouden suurimmat. Jaottelu pitää sisällään palkansaaja-, yrittäjä-, eläkeläis- ja opiskelijakotitaloudet sekä työttömät. Ryhmien välillä sekä tulorakenne että tulotaso poikkeavat toisistaan.

Taulukko 1 havainnollistaa vuoden 2016 tulonjakoaineistolla eri sosioekonomisten ryhmien tulorakennetta työ- ja omaisuustulojen sekä saatujen- ja maksettujen tulonsiirtojen kautta. Taulukon vaakarivit summautuvat 100 prosenttiin eli koko käytettävissä olevaan rahatuloon, kun saaduista työ- ja omaisuustuloista sekä tulonsiirroista vähennetään maksetut tulonsiirrot. Kotitalouskohtaisessa ostovoimalaskelmassa huomioidaan siten palkkatulojen lisäksi myös yrittäjä- ja omaisuustulot sekä tulonsiirrot.

Palkansaajakotitalouksien tulot koostuvat lähinnä palkkatuloista. Yrittäjäkotitalouksilla on palkkatulojen lisäksi myös yrittäjä- ja omaisuustuloja. Eläkeläisten tulot ovat pääasiassa saatuja tulonsiirtoja eli eläkkeitä, mutta omaisuustulojen osuus on myös merkittävä. Työttömien tulot koostuvat pääosin saaduista tulonsiirroista eli työttömyyskorvauksista, mutta palkkatuloillakin on merkitystä. Opiskelijakotitalouksien tulot koostuvat palkkatuloista ja opintotuloista.

Maksetut tulonsiirrot muodostuvat lähinnä välittömistä veroista ja sosiaaliturvamaksusta (ml. pakolliset eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut). Maksetut tulonsiirrot ovat palkansaajakotitalouksilla suurimmat ja opiskelijoilla pienimmät.

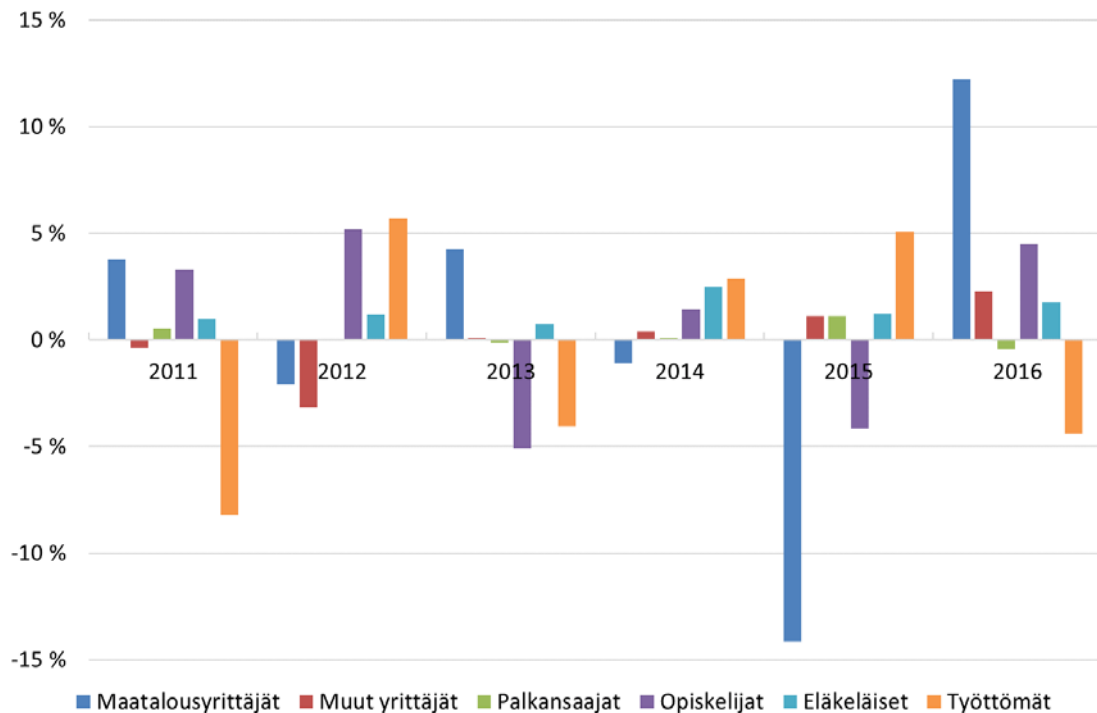
¹⁶ Tilastokeskuksen tulonjakotilasto ulottuu vuoteen 2016. Yksityiskohtaisempia tietoja käytettävissä olevista tuloista ja eri tulolajeista on saatavilla tulonjakotilaston tietokantataulukoissa: <http://tilastokeskus.fi/til/tjt/index.html>

Taulukko 1. Tulorakenne kotitalousryhmittäin suhteessa käytettävissä oleviin rahatuloihin vuonna 2016

	Palkat	Yrittäjätulot	Omaisuu- tulot	Saadut tulonsiirrot	Maksetut tulonsiirrot
1. Yrittäjät ja maatalousyrittäjät	58 %	35 %	27 %	14 %	-34 %
1.1 Maatalousyrittäjät	30 %	65 %	16 %	17 %	-29 %
1.2 Muut yrittäjät	63 %	29 %	29 %	13 %	-35 %
2. Palkansaajat	119 %	2 %	3 %	14 %	-39 %
2.1 Ylemmät toimihenkilöt	130 %	2 %	5 %	10 %	-48 %
2.2 Alemmat toimihenkilöt	112 %	2 %	2 %	17 %	-34 %
2.3 Työntekijät	111 %	2 %	2 %	17 %	-32 %
3. Opiskelijat	41 %	0 %	2 %	65 %	-8 %
4. Eläkeläiset	6 %	2 %	12 %	105 %	-26 %
4.1 Eläkkeellä olevat maatalousyrittäjät	3 %	12 %	12 %	87 %	-12 %
4.2 Eläkkeellä olevat muut yrittäjät	5 %	5 %	32 %	84 %	-26 %
4.3 Eläkkeellä olevat ylemmät toimihenkilöt	8 %	1 %	18 %	111 %	-39 %
4.4 Eläkkeellä olevat alemmat toimihenkilöt	5 %	2 %	10 %	109 %	-25 %
4.5 Eläkkeellä olevat työntekijät	7 %	2 %	6 %	106 %	-20 %
4.6 Muut eläkeläiset	1 %	2 %	2 %	104 %	-9 %
5. Työttömät	15 %	0 %	3 %	97 %	-16 %
6. Muut	15 %	1 %	9 %	87 %	-12 %

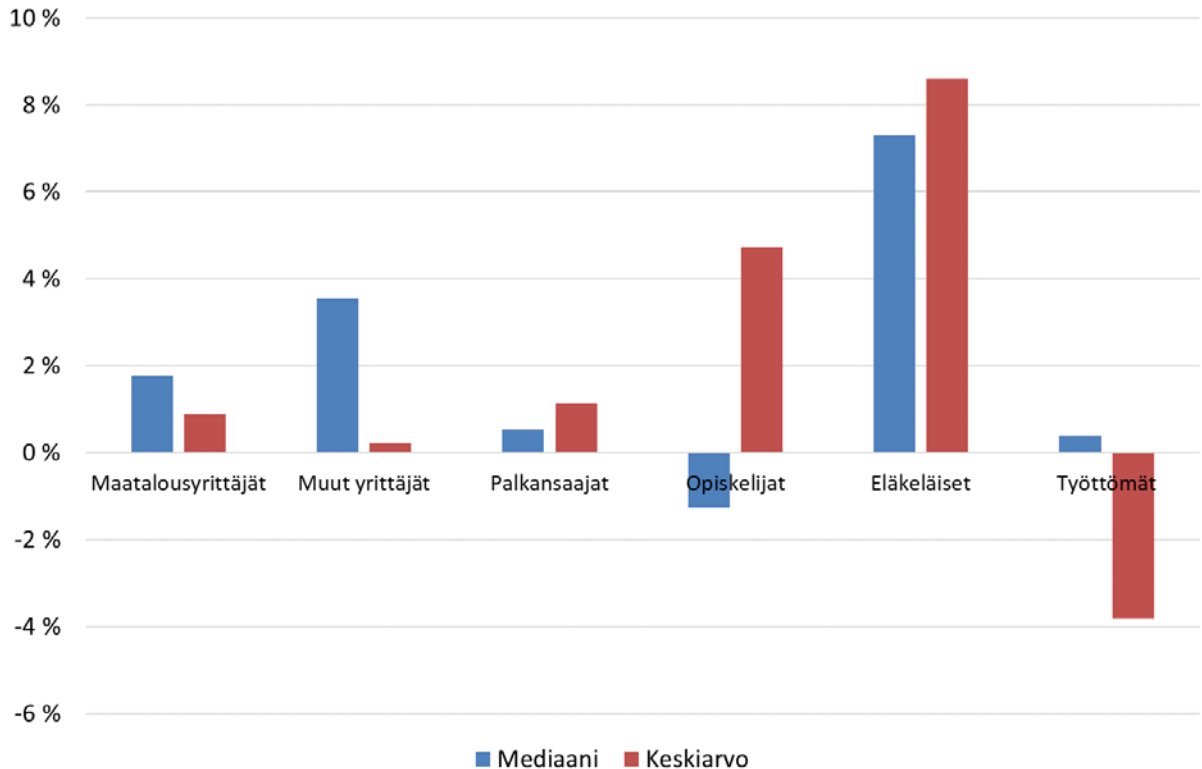
Kuvio 1 havainnollistaa kotitalouksien käytettävissä olevien reaalitulojen muutoksia vuosina 2011–2016. Ostovoimakäsitteenä on käytettävissä olevien rahatulujen keskiarvo, joka ei sisällä myyntivoittoja eikä laskennallista asuntotuloa.

Kuvio 1. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitulot, vuosimuutos



Kuvio 2 havainnollistaa kotitalouksien käytettävissä olevien reaalityulojen kumulatiivista muutosta vuodesta 2010 vuoteen 2016. Ostovoimakäsitteenä käytettävissä olevat reaaliset rahatulot, sekä keskiarvona että mediaanina.

Kuvio 2. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalityulot, kumulatiivinen muutos 2010–2016



Maatalousyrittäjien ostovoimakehitys on tarkasteluajanjaksolla ollut hyvin epätasaista ja vuosittaiset muutokset varsin suuria. Vuosien 2015 ja 2016 suuret heilahtelut maatalousyrittäjien tulokehityksessä johtuvat pääasiassa siitä, että osa v. 2015 maataloustuista maksettiin poikkeuksellisesti vasta alkuvuonna 2016. Vuoden 2015 heikkoon tulokehitykseen ovat voineet vaikuttaa myös Venäjän v. 2014 asettamat elintarviketuontiin kohdistuneet vastapakotteet. Maatalousyrittäjien mediaaniosastoima kasvoi 1,8 % ja ostovoiman keskiarvo 0,9 % vuodesta 2010 vuoteen 2016.

Muiden yrittäjien ostovoima heikkeni vuosina 2011–2012, mutta kääntyi kasvuun v. 2013 jälkeen. Vuonna 2012 varsinkin omaisuustulojen väheneminen heikensi yrittäjien ostovoimaa. Koko tarkasteluajanjaksolla 2010–2016 muiden yrittäjien ostovoiman mediaani kasvoi 3,5 %, mutta ostovoiman keskiarvo vain 0,2 %.

Palkansaajien ostovoima kasvoi hieman vuosina 2011 ja 2015. Vuonna 2016 ostovoima heikkeni, kun reaalitypalkat laskivat 0,9 %. Koko tarkasteluajanjaksolla palkansaajien ostovoiman mediaani kasvoi 0,5 % ja ostovoiman keskiarvo 1,1 %. Ostovoiman vaatimaton kehitys johtuu pääasiassa reaalitypalkkojen hitaasta kasvusta. Palkansaajien reaalitypalkat kasvoivat keskimäärin 0,5 % vuodessa tarkasteluajanjaksolla, mikä heijastelee näinä vuosina vallinnutta talouden taantumaa ja vaisua tuottavuuskehitystä kansantaloudessa.

Palkansaajien verotus kiristyi vuosina 2013 ja 2014, kun tuloveroasteikkoon ei tehty yleisen hintatason nousun mukaista korjausta. Ansiotuloveron ja eläketuloveron progressio kiristyi vuonna 2013, kun molempiin lisättiin uusi ylin progressioporras.

Opiskelijoiden ostovoiman kehitys oli epätasaista vuosina 2010–2016. Opintotuki si-
dottiin indeksiin 1.8.2014¹⁷. Mediaaniopiskelijan ostovoima laski koko tarkasteluajan-
jakson aikana 1,3 %, mutta ostovoiman keskiarvo parani 4,7 %. Verrattaessa medi-
aani- ja keskiarvotulon vuosittaista kehitystä (ei kuvassa), havaitaan mediaanitulon
olevan selvästi robustimpi ostovoiman mittari opiskelijakotitalouksilla, sillä keskiarvo-
tulujen vuosittaiset vaihtelut ovat melko suuria¹⁸. Vaikka mediaaniopiskelijan palkka-
tulot ovat luultavasti melko vähäiset, saattaa ylemmissä tuloluokissa olevien opiskeli-
jakotitalouksien palkkatuloissa olla merkittävää vuosittaista vaihtelua, mikä puolestaan
vaikuttaa käytettävissä olevien tulojen keskiarvoon.

Eläkeläisten ostovoima on muista sosioekonomisista ryhmistä poiketen kasvanut hy-
vin tasaisesti, noin 1–2 % vuodessa. Vuonna 2011 eläkkeensaajien ostovoimaa ko-
hensi takuueläke sekä eläketulojen verotuksen keventäminen siten, että eläketulon
veroaste on korkeintaan vastaavan palkkatulon veroasteen tasolla. Vuonna 2016 ta-
kuueläkettä nostettiin 20 eurolla kuukaudessa, vaikka kansaneläkeindeksi laski hie-
man. Vuodesta 2010 vuoteen 2016 eläkeläisten ostovoiman mediaani kasvoi 7,3 % ja
ostovoiman keskiarvo 8,6 %. Tarkastelussa mukana olleista sosioekonomisista ryh-
mistä eläkeläisten ostovoima on parantunut selvästi eniten.

Eläketurvakeskuksen laskelmien mukaan¹⁹ vuosien 2008–2018 aikana pelkkää Kelan
eläkettä saavalla eläke on kasvanut reaalisesti noin 23 prosenttia, 1 000–1 200 euron
tulotasolla noin 7 prosenttia ja 1 400–3 000 euron eläketasolla 3–5 prosenttia. Eläke-
läisten ostovoima näyttäisi siten parantuneen eniten alimmilla tulo/eläketasoilla. Elä-
keturvakeskuksen mukaan alkavat työeläkkeet ovat olleet keskimääräisesti korkeam-
pia kuin jo maksussa olevat. Tämä johtuu osittain nuorempien ikäluokkien korkeam-
mista eläkettä kartuttavista palkoista ja osittain myös siitä, että maksussa olevia eläk-
keitä tarkistetaan reaaliansiotason muutosta vain osittain seuraavalla indeksillä. Työ-
eläkejärjestelmän voimaantulovaihe näkyy vielä siinä, että työeläkettä kartuttava aika
on lyhyempi jo pitkään eläkkeellä olleilla verrattuna eläkkeelle siirtyviin²⁰.

Työttömien ostovoiman kehitys oli varsin epätasaista vuosina 2010–2016. Vuonna
2012 työttömän peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea korotettiin 120 eurolla kuussa,
mikä nosti työttömien ostovoimaa selvästi kyseisenä vuonna. Vuonna 2013 työttö-
myysturvan tarveharkinta lieventyi siten, että puolison tulojen vaikutus työmarkkinatu-
keen poistui.

Vuonna 2014 työttömyysturvaan tuli 300 euron suojaosa ja työttömyyspäivärahan
omavastuu-aika lyheni seitsemästä päivästä viiteen päivään. Työttömien palkkatulot
nousivatkin kyseisenä vuonna 28 %. Koko tarkastelujaksolla työttömien ostovoiman
mediaani kasvoi 0,4 %, mutta ostovoiman keskiarvo laski 3,8 %.

¹⁷ Lähde: Muutoksia Kelan etuuksissa 2011–2016, Kansaneläkelaitoksen (Kela) internetsivut. Kelan etuustietoja on
käytetty opiskelijoiden, eläkeläisten ja työttömien ostovoiman tarkastelussa.

¹⁸ Keskiarvotulon muutos vuodesta 2010 vuoteen 2015 oli opiskelijoilla 0,2 %.

¹⁹ Juha Knuuti ja Suvi Ritola: Kokonaiseläke 2018. Eläketurvakeskuksen raportteja 1/2018.

²⁰ <https://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elaketurva/elakkeensaajien-kokonaistulot/keskimaaraiset-elakkeet/>



VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI

PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO

p. 0295 16001

info@vnk.fi

vnk.fi/julkaisut